

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV. СВЕСКА IX и X

ЗА СЕПТЕМБАР и ОКТОБАР

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК :

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1898.

Л У Р А

КНИЖАРНИЦА

ПРИШТА

„ГОРСКИ ВЈЕШТАЦ“

ГОДНАИВ. ОБРОНА И X

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

ПРИШТА

С. П. КНИЖАРНИЦА

1898

Б О Г У.

Боже свети, Боже благи,
Створитељу свјета бјела,
Ком' се клања све животно,
И велича̄ чудна дјела:

Допусти ми да са страхом
Винем молбу Теби горе,
А са њоме жеље живе,
Што ми младо срце море.

Нећу тражит' танке куле,
Нити сјајна двора,
Ни раскоши, у којој бих
Уживати мора,
Нећу сражит' хорде брине,
Ни златна ханцара,
Нит' икакве бојне спреме,
Којом с' враг обара;

Нећу тражит' врана коња,
Ни сребра, ни злата,
Ни колајне, што достојни
Носе око врата. —

Већ слободу, слободу ми
Милом Српству пружи,
Које за њом изодавна
Непрестано тужи.

Слободу нам, Боже свети,
 Слободу нам амо,
 Јер узалуд сва та блага,
 Кад ње неимамо.

Молим Ти се, Творче свјета,
 Чуј ми молбе глас: —
 Измученом српском роду
 Што пр'је пошљи спас!

Из рукописа † Ђура Т. Перовића.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

У ТАМНИЦИ СЛОБОДЕ.

Мирно, весело и ведро јесење јутро. Из даљине допире мирис увелога цвећа, и да нема неке сјете у ваздуху, могло би се помислити, да пролеће наступа. Зраци сунчани се тужно осмејкују. Чудна лепота овака дана опомиње те на човека, који полаганом умире: зна да ће скоро морати да се растане са светом, но он опет, остављен, и у последњим тренуцима, надом се крепи. „Ето и теби дође крај!“ шапуће му поветарац. „Ето и теби дође крај!“ шапуће свело и опало лисје. „Збогом, збогом!“ погледа на зрак с неба што се полаганом гаси. Шапат блиске смрти дрхће уморном природом...

Само неколицина људи, које посао и брига гони од сна, поранили кроз јутарњу свежину, увијену у провидну сумаглицу. Путем, што води преко гробљу, кретао је један чудноват човек. Висок је и витак. Стас и лице могао би човек назвати господственим, да му ход није несигуран. Но такве ноге воде напред. Час повуче ногу лево, час се поведе мало у страну. А одело на њему — као и ход што му је. Прво што пада у очи, то је омиљела елегантност, за коју је издана горка немаштина. Нарочито капут на леђима — по оковратнику се сталожила маст, па се сјаји и чисто прича о прошлости свога гесе. Око врата и плећи сувише широк, а по леђима пружиле се дугачке боре. Капут је свакако или био скројен за другога неког, или је дотериван и поправљан. Али сав показиваше беду и јад свога гесе. Па к томе још изношене, старе, неочишћене ципеле, кратке панталоне, које при дну беху све искрзане, олињали и истрљани цилиндер, прљава вратна марама, испод које се не могаше кошуља да сагледа... Он је блед, преко мере блед. Образи упали, брада замршена. Још само што у тамним очима сене по који пут немирна ватра, па се и она брзо угули. Чудновато лице: с преда показује духовит израз, племените црте, интелигентне потезе, а са стране је одвратач човек...

И тако таљига он по дугом путу; леву руку завукао у џеп од капута. Штап један без икакве вредности, незгодно му доликоваше. У ходу извуче брзо из џепа комад сува хљеба

и понесе устима. То му доручак. А између пауза, када није жватао, звиждуће неке народне мелодије. То су бриге његова заната, које му у памети брује.

Карло Кистер да нас је много раније устао, но што је то до сад радио. То је имало свог основа. Прво: хтео је да га нико, али нико не види. Шта више он би највише волео кад би могао око поноћи на гробље да изађе. Њему су људи одвратни, као што је и он људима одвратан. А друго: врло је далеко од његове куће до гробља. Наравно, да не би било тако тешко, кад би се возио трамвајем. Али он мора пешке и са старим, уморним ногама; ту се лепо осећа како се пушта улица досадно до у безконачност пружа, просто као слика пустог, досадног, празног живота, који би давно требао да престане, али који још непрестано траје. Људи кажу: време све лечи. Може бити тамо где зри балзам среће; али тамо, где вечито у срцу тиња ватра болова? али тамо где је срце раздробљено? Зар Агонија, где бол више није човечанска, где је смрт већ владарица? Аруку своју на прси болне? — Ту је онда време мајке болова и дивље. Ту се проклиња први дан, кад се сунце угледало; **СРНОЈЕ** праг старца и вечито нова песма... И у тим мислима иде он даље гробљу, звиждукајући некакав валцер. После подне су задушнице. Тада ће доћи она — она, Адријана, његова жена. И ни за које новце не би био рад да се с њоме сретне. Одлучио се: никад, никад да се с њоме не види, па ни на самртничкој постељи. Но то не беше мржња. Никако. Лако руменило стида обли му смршале образе. И идући тако у звиждукању и жватању свог доручка, мисли га одведоше у прошлост. Магловито пролазе испред њега слике успомена једна за другом. Доба нада, идеала, жеља и снова; а сад туга за изгубљеном срећом, згаженом и умрлом љубављу, пропалом младошћу и сјајем, за грађанским животом...

И виде себе: стоји крај прозора. Поред њега дивно девојче, мила и пријатна лица. У намери је, да јој освоји срце. Али узалуд. Она се вечито противи и пркоси. Па зар га забадава сматрају као најбољег и најдуховитијег адвоката у вароши целој? Из те гомиле противности и упорства, скроји он вешто мрежу, у коју ће је ухватити.

— Бојим се, госпођице, да ћете се на крају крајева страшно заљубити у мене.

Она му се весело у брк насмеја.

— Сетите се, рече јој он шаљиво и иронично, сетите се да сам и млад, и ватрен и даровит... ја имам дивну будућност,

и баш сам такав човек, каког ваша фантазија себи замисља. Али верујте ми, било би ми непријатно, кад би сте ми ви поклонили ваше срце...

— Зашто?

— Јер сам се решио да усрећим ма коју било незнатну девојку. Она не сме да буде лепа, јер би то пробудило љубо-мору у мени; не сме да буде весела и оштроумна, јер ме не би могла приврћи себи тим. Ви дакле нисте баш погодни да ми budete жена. Јер ви сте лепо, тако лепо, да би имали права, да budete глупи, и толико паметни, да би имали права ружни да budete. А од свега тога ви не чините никакву употребу. Закуните ми се, молим вас, учините то — да се нећете у мене заљубљивати.

— Али молим вас не брините се ни најмање, нема ту никакве опасности.

— Молим вас потврдите то.

Она му пружи своју малу нежну руку.

— Моја часна реч!

— Но хвала Богу, узвикну он, сад ми је лакше.

И осам дана после тога, доктор Кистер је постигао своју целу. Забрањени плод поста талисман. Мала, мила и лепа главица лежи јецајући на његовим грудима. Адријана се заљубила, лудо, смртно се заљубила у Ејдвог човека, коме се заклела, да га никада неће волети...

Па онда сему друга слика: Седи у неким колима поред њега млада у венчаној хаљини — тек што су се венчали. Пољубац, што га је спустио на њена слатка уста још дрхти у души његовој...

Па онда судница. Он брани. Његови говори као бујица носе. Његови разлози руше и побеђују. Увек, увек је имао успеха! Ослобођени неки старац љуби му благодарно руку. Шта оно тада беше о чему се ствар повела?... Ах да! О једној превари. О превари!... И успомене потекоше другим правцем...

Пред њим стоји мали округлао човек, ћелаве главе, ситних очију.

— Ступите код нас, наша банка флорира, ми плаћамо пет процента дивиденде.

— Хвала, нећу.

— Плаћамо вам десет процената!

Читава река злата текла је у то време кроз варош. Доктор Кистер се противио. Али га Адријана наведе. Свуда се оснивало.

Па зашто он да не се прима, кад се има добити? — Ма ту се тиче наследства њихове Даре — мале, лепе Даре, која је тада гукала у колевци, а која сада почива у гробљу. — Он ступи у банку. Водио је њене послове неуморно. Његово званично место било је заступничко. У самој ствари био је други директор. Доцније постаде саветник. Саветник! Како је то онда званило! А како се радовао мали директор. Лошов један! Он је свему, свему крив. Једнога дана уђе он блед у собу:

— Ми смо пропали, Кистеру, пропали смо, папири падају, крај је ту неизбежан!

И тако би. Дође велики Крах, Крах од године седамдесет треће. Прође неколико дана у ужасном узбуђењу. Кистер је видео да се пронаст спрема. Тада је тако радо хтео да се убије, као што су многи урадили. Па за што није урадио то? Ни сам не зна. Свакако за то је био и сувише страшљивица. Може бити и лакомислен. Непрестано се надао. Па шта је после тога урадио? — Ништа, као и хиљада других, ништа; ништа као и сваки што би други да је био на његовом месту. Да ће хартијама да падне вредност са свим, он то није могао предвидети... NACIONALNA

Крајем маја једног дана пролетњег дана, уђе у собу мали, дебели Кемпе, још младић и онда је био. Кистер га лепо још данас пред собом гледа, како ~~седећом~~ ~~уочи~~.

— Пропаде све! Нас ће да затворе!

Тако се и зби...

Сад опет судски претрес: афера Кемпе-Кистер. О чему је ствар? О једној превари! Кистер стоји пред судијама. Дивно се брани. Председник се подиже. Крив! Три године робије! Постао кривац. Све оде без трага, све докторско достојанство, адвокатура, положај, част, место, богатство — све. Оде у затвор.

А Адријана? Шта се зби са Адријаном и малом Даром? — Жена га се одриче. Потражи развод брака. То су му рекли у затвору. О како му тада беше у души! О, шта је препатио! Но шта помаже? — Ништа. Три године. Није никако хтео на њу да помишља. Прође, прође све — било и битисало!...

Враћа се тренутак слободе! Директор казненог завода даје му неколико форината, што их је тешким трудом зарадио. И сад га ето ту. Август месец. Сунце слободе опет га загрева. Али како је све други свет око њега! Улази у варош. Бедан и јадан, дотерује се како би могао међу људе да изађе. Па онда рад је да види своје чедо, своју милу Дару. Чуо је, да Адријана живи код својих родитеља; пише јој, да је слободан;

и рад је само да види своје дете. Долази му писмо са црним оквиром. „Дара ја умрла. Ако си рад да је видиш, иди на гробље!“ О, мало лепо дете — како га је волео... Ах Боже; Оно одели Адријану од њега. Било је тако мило, тако нежно. И сад му ништа, ништа више није остало; да му није оно утехе улевало, Адријана му не би за свагда рекла збогом. Она би трпела, очекивала би, док се он пусти на слободу, и опет би се помирили.

Сирота мала Дара! Заиста он је није довољно љубио... И с бесном, очајничком веселошћу звиждуће Кистер некакав мазур, идући све даље...

Ах, боље је што мирно тамо почива и спава! Кака би јој срећа само на сусрет ишла: — кћи доктора Карла Кистера; — не него Карла Кистера! И данас не би излазио на гробље. Ништа више није веровао. Ни у Бога, ни у ђавола, ни у шта. Али га је опет нешто гробу гонило. Није имао ништа да ради. Није имао времена, да би га могао сматрати за изгубљено...

Да, још онда, када ишчезе и последњи зрачак среће, још онда осјети с ужасом, да је сам, да је остављен. У првим боловима усамљености помишљаше Кистер на то, како ће да одржи своју егзистенцију. Егзистенцију све, док је год био правник, док је само бранио злочине. Устапуао, а не чинећи га, њиме је владало уверење, да има великих и малих казна. Непосредно искуство научи га другоме. Овде виде да је разлика невидовна. Мала казна се не претпоставља великој, велика се не претпоставља малој; јер кога једном забележе и ожегу, тај носи жиг целог свог века. Нема повременог понижења; оно је вечито. Ко помишља на то, шта бива с једним осуђеником за ким се залупз врата тамнична? Њему је тамница читав свет, као што му је цео свет једна тамница. Некадањи правозаступник увиде, да има нешто што кињи, а о чему параграфи казнонога законика ништа не говоре: — то је ослобођење.

Кистер је био изванредно способан правник, музички образован, човјек, који је умео добро и пером да влада. Ах, ма гдје, мишљаше он, провући ће се кроз живот.

Посетио је доктора Штајнера, једног свог пријатеља ђачког. Исти му је благодаран, што га је овај подигао. Неће се моћи рђаво да понаша. Тај Штајнер имађаше више среће но он. Ето, седи у својој канцеларији комотно и задовољно. Како лепа канцеларија! У соби где ради на писаћем столу слике

његове деце и жене. У Кистеру се пробуди завист. Како би радо он поседао у тој наслоњачи и парничарима давао савете! О, колико би достојније то заступао, но тај Штајнер. Али он стеже срце. Стиснутим гласом, од којег се и самом њему тон учини непознат, поче он.

— Ето, драги Штајнеру, ето ме видиш! Рад би да будем код тебе писар.

И шта му рече давнашњи пријатељ? Он развуче усне на смех.

— Иначе немате никаких других јада?

И пружи му једну форинту.

А Кистер? Баци ли му новац у лице? Згужва новац у песници и спусти га у џеп. Па онда процеди кроза зубе.

— Тубре једно.

Оде.

Код доктора Родлинда постао је колицитатор. Један месец радио је боље рећи, водио је његову радњу. Тада једном нестане из предсобља један капут. На кога сумња? Наравно на Кистра. Разгњевљен, остави он њу пећину лажи... Али сумња се увати за њ. Наравно, капуте ку нашли; али место он није могао више да нађе. Меод једне Францезарије до друге, све исто. свуда: то је Кистер. Онај Кистер који је за време онога Краха затворен, који је ту скоро здирио капут нечији. А по себи се разуме да је једна варалица, у исто време и лопов. И никоји адвокат не хтеде му ништа повратити, ни дати да ради.

Не мари ништа, помисли он, ја ћу писати. Овде у једну редакцију примише му један чланак, у коме се неко стручно питање расправљало. То је био први и последни чланак шта га је могао дати да се штампа. Јер кад понова дође, рекоше му, да је требао да каже, да он није никакав доктор, да је он онај Кистер, који... но, онај Кистер из афере Карл-Кистер.

Сад тек увиде лепо: јуриспруденција беше за њ изгубљена. Радо би да оде из ове вароши својијех болова, али не има ђаше средства. Никад није могао толико да заради, да би могао да отпутује.

Најпосле, после дугих година горке борбе за свакадашњи хлеб, нађе два занимања, које му даваху средства за живот. После подне је преписач код једног књижевника, а у вече и ноћу свира у гостионицама у клавир. Кад варош утоне у ноћ, када се жиже засветле кроз прозоре, пеће се на подиум и је днотоно удара валцере један за другим, мирно, без афера. Он некадањи доктор Карло Кистер, дворски и судски адвокат!

А тонови, што их је синоћ свирао, тако се лудо упили у мозак, да их непрестано понавља, шапћући чак кад је на гробље дошао...

Ту потражи малени гроб. Један гробни споменик закриваше гроб његова детета. Мора да савије за угао. И као укопан оста стојећи. Пред њим клечи нека женста прилика у црнини. Кистер познаде своју жену, познаде Адријану. Она је дакле још пре, још раније дошла, само... само да се не би сусрела с њим!

Нека неисказана бол паде му на груди. Пође да се окрене. Али доцкан. Шуштање корака по лишћу поплаши тужалицу у њеној молитви. Она се подиже. Па се онда занија и задржа за ограду од гроба. Али од једном изби *јава*...

— Карло, Карло! јекну она и баци се на његове груди, исто као некад, кад му млада беше.

— Карло, Карло! О, од кад себе он то није чуо. Десет година, десет дугих гонина. Он задрхта. Срце силно куца, да вратне жиле попуцају. Плаче, плаче као киша. Руком брише сузе своје, па онда *рукама* јер нема мараме. Она то примјећује и сама му брише сузе са очију. Па се онда окрену гробу.

— Дара на *се* је *помир*! *Стрже* се из груди. Чудноват обрт у души жениној. Љубав *срца* из *срца* осећање срама; милосрђе поново пробуди ту љубав.

И човек клече крај гробка. Сави своје сухе руке. Душа да му се узвиси, у небеса да полети! Али он не зна никакву молитву. И докле му сузе капљу из мртвих очију и на браду падају; докле се душа уздиже у грудима, а уздаси дрхте и тону; докле душа тражи без речи да се са вечношћу разговара, дотле, без икаква обзира, без свести пролазе му кроз мозак, кроз растргнуто срце тонови и акорди веселих игара, које га до смрти праћаху....

М. П.

ИЗ „Х А Ј Н Е А,“

В и л а.

Лагано вече пада,
Гле, магла море крије,
Срдито талас хуји
И у висине бије.

На жал ми дође ево,
Па са мном сједи вила,
На њедрима је својим
Свој вео разавила.

Око те кури, љуби,
Ја свем се бола страсна;
„Ти јако стискаш мене,
Водена вило красна.“

„Ја ћу те љубит', стискат'
На своја њедра млада,
Узате ћу се гријат' —
Вече је тако хладна.““

Кроз облак све то блеђе
Погледа луна јасна;
„Гле, твоје око сузи,
Водена вило красна.“

„То није суза, није,
Што у мом оку сјаје,
Из вала кад ти дођох
Ту капља остала је.““

Галеби тужно пиште,
Роиће пучина страсна;
„Срце ти дивље бије,
Водена вило красна.“

„Да! Моје срце бије,
 Дивље ми груди горе,
 Јер ја те смртно љубим,
 Ти дивни мушки створе!“

Б у р а.

Огрнути облацима
 Сад спавају силни бози,
 Ја их чујем како хрчу —
 И дивља нам бура грози.

Дивља бура и горопад
 Размрскаће лађу ломну; —
 Ко тај вјетар разуздава
 И валова хуку громну!

Ја не могу буру свладат',
 Нек брод прене, нек смрт грози!
 Ја ћу плаштом увити се,
 Па спавати као бози.

НАЦИОНАЛНА **Р а с т а н а к.**
 BIBLIOTEKA
 Ко маглена слика нека
 Широки се видик свео,
 На торњеве шумног града
 Вечерњи се спушта вео.

Преко сиве, мутне струје
 Влажни вјетар фијук шаље;
 Тужним тактом возар вози
 И мој чамац креће даље.

Још се једном сунце јави
 С дивним зраком златне боје,
 И показа мјесто оно,
 Гдје изгубих благо своје.

На жалу.

Сребрни мјесец плови,
 По валу зраци сију,
 Ја грлим милу своју
 И наша срца бију.

У загрљају њежном
 На жалу сједим ја;
 „Шта чујеш у томе вјетру,
 Што дрхће рука та?“

„То није вјетар: виле
 Са пјесмом здраве жал, —
 Оне су сеје моје,
 Што их прогута вал.“

П р о љ е ћ е.

Ти под б'јелим грањем сједиш,
 У даљини вјетар тресе;
 Гледаш гори нијем облак
 Како маглом огрће се.

Изумрле шуме, равни
 Гледаш, како наге стоје;
 Око тебе и у теби
 Све од зиме слеђено је.

Изненада на те паве
 Б'јели прамен, и зле воље
 Ти већ мнијеш, да вјетрови
 С грана тресу сн'јег доље.

Ал' ти спазиш: није сн'јег!
 И поглед ти радост креће:
 То лист цв'јета прољетњега
 Са гранчица на те сл'јеће.

Какво дивно, слатко чудо!
 Гле, зима се у мај губи,
 У цв'јетове сн'јег се ствара —
 Твоје срце с нова љуби!

У т ј е х а.

Сјајне очи премаљетне ноћи,
 Гледећ' доли, утјешљиво зборе:
 Љубав боли стрше ли те доли,
 Љубав ће те опет дићи горе!

У загравку лепе миомирне
 Славуј пјева, ситни бисер ниже,
 Кад глас мили до душе ми дирне,
 Душа опет крили се и диже.

Ја љубим...

Ја љубим цв'јетак један, али не знадем који,
 Па с тога патим б'једно.
 У цв'јетне чаше гледам, гдје слатки мирис стоји,
 И тражим срце једно.

Слатко мирише цв'јеће; вечер се свија лако
 И слвуј мило поје;
 Ја тражим срце једно, да буде красно 'вако,
 К'о што је срце моје.

И славуј мило поје; ја знадем шта то збори
 Његова пјесма чиста;
 Наши су боли равни, нас једна чежња мори,
 Наша је туга иста.

Тајна.

NACIONALNA

Над ружицом лептир бдије,
 Ружа му је љубав, град
 Над лептиром њежно срце
 Топлог сунца злаћан' сјај.

Па коме је ружа склона,
 Коме љубав гони њу?
 Да л' славуја љуби она,
 Ил звијезду вечерњу?

Ја то не знам. Тек бескрајно
 О, ја љубим свију вас:
 Ружу, лептир, сунце сјајно,
 Зв'језду мирну, слављев глас!

Прољетна ноћ.

Премаљетна нојца свуда
 Развила је росно цв'јеће;
 Моје срце, стара луда,
 Без љубави опет неће.

Па који ће цв'јетак сретни
 Моје срце себи кренут' ?
 Пјесмом ће ме славуј сјетни
 Пред љиљаном опоменут'.

Слатки јади.

Ах, ја жудим сузе лити,
 Љубав сузе без покоја,
 И ја стрепим, јер ће бити
 Испуњена жеља моја.

Тек што ми се живот врати,
 А већ љубав плете мреже,
 Па ме стиже, па ме прати
 И у слатке јаде веже.

О н а.

Ако имаш јасна вида,
 Ти у моје пјесме гледни,
 Међу њима ти ћеш спазит'
 Дивно лице, израз чедни.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

Ако ти је и слух вјеран,
 Ти ћеш њезин гласак чути,
 И њен уздах, см'јех и пјесма
 Срце ће ти обманути.

К'о и мене, смести ће те
 Њезин поглед и р'јеч слатка,
 Па ћеш болан сањајући
 Лутат' гором без престанка.

На мјесечини.

„Шта те гони, шта те креће
 Кроз ту нојцу премаљетну ?
 Опија си свако цв'јеће.
 И љубицу милоцв'јетну ;
 Руже све од стида горе,
 А кринови, к'о смрт бл'једи,
 Међу собом сјетно зборе
 И погружен сваки гледи.“

Ој, мјесече, друже мио,
 Ал' је цв'јеће племе смјерно!
 Ја сам злочин учинио,
 Па се кајем, кајем вјерно.
 Али ко је мог'о сниват',
 Да ће цв'јеће прислушкиват',
 Кад ја љубав, пуну жара,
 Са зв'јездама разговара'?

Плаве очи.

Ти љубазно гледаш на ме
 С очицама плаветнијем,
 Моју мис'о снови мрсе
 И ја ћутим као нијем.

На те плаве очи твоје
 Моја мис'о вјечно бдије:
 Бурно море плавих мисли
 Преко мог се срца лије.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Алекса Шантић.

У К Р А Д Е Н О Д Е Т Е

Написала Милка Гргурова.

(Наставак и свршетак.)

Тако је пролазило време, а мала се Смиљана развијала и телесно и душевно, бивало је сваким даном све лепше и племенитије девојче, а родитељи су се трудили, да је што боље васпитају и образују. —

Али су увек пред Смиљаном говорили о несретној Ружици, нису хтели да је она заборави; и та сестринска љубав тако је дубоко сачувана у њеном срцу, да је највољела, кад је сама, да о њој мисли, и да на ономе месту седи у парку, где су се некад играле заједно.

Смиљана је знала своје родитеље увек обрадовати, а и тешити их, кад су тужни били. Заиста, она је била њихов анђео утехе.

Смиљана наврши осамнаесту годину, просиоца је имала врло много, али је родитељи нису хтели удати још тако младу. А најглавније, што се нису могли растати тако брзо од свог милог детета.

Али кад дође неки млади човек, Велимир Орловић, секретар у министарству спољних послова, који је заиста био врло угледан и пријатан, Смиљана се мало замисли. Орловић јој се допаде, па се и ожалости, тешко јој беше и помислити, како ће своје родитеље оставити, ако се за њ' уда.

„Што је то са нашим дететом?“ — запитаће једног дана Милутин своју жену. — „Она је сваки дан нешто сетнија, није више онако весела, као што је некад била.“

„Ја мислим, да јој се допада млади Орловић, одговори Милева, па њено нежно срце не допушта јој, да нам то каже, јер се боји, да ће нам тешко бити, кад се уда и оде од нас.“

„Е, што ћемо, и то мора једном бити; нека само буде жива и здрава, па где била са њеним мужем, кога избере; нека само буде сретна, за нас ће бити утеха.“ —

Тако једнога дана Милева запита Смиљану: „Шта ти је, дете моје, ти си нешто од неког времена врло замишљена и расејана, да те што не боли?“ —

Смиљана се нежно сави око матере, па рече тихо: „Не боли ме ништа, слатка мати, али ми је жао, што нисам онако добра кћи, као што би хтела да будем.“

„Како то, дете моје, та ти си прави анђеол добротe, од куд ти та мисао дође?“

„О, слатка маме, добра кћи воли више своје родитеље, и никог више, а ја — — —“

„Но, а ти — драго дете?“ —

Смиљана сакри своју лепу главу у њедра мајчина, и са тешким уздахом одговори: „Ја волим још неког, слатка маме, опрости ми!“

„Умири се, драго дете моје, та твоје је срце тако велико и племенито, да у њему остаје довољно места и за твоје родитеље.“ — „Је ли дете моје, настави Милева, ти волиш Велимира?“ — Смиљана потврди стидљиво својом лепом главом, а Милева продужи. — „И ми га волимо, дете моје, и милије нам је, што си њега изабрала, него кога другог. — То је и наша жеља била, да те за њега удамо.“ —

Смиљани чисто паде неки терет са срца, кад јој мати рече, да га и они воле, и да су мислили и сами, да је за њега удаду.

Смиљанини родитељи нису имали ништа да замере Велимиру; био је то красан млад човек, који је имао пред собом сјајну будућност. Њему се веома допала Смиљана, и био је врло сретан, кад је приметио, да се и он Смиљани допада, и ствар је била брзо свршена.

Кад су се младенци венчали, живели су у вароши, али су скоро сваки дан долазили у виноград својим родитељима, та његови су давно помрли, па је он Смиљанине сматрао као и своје.

Тако прође две године сретног живота њиховог, само им је једно жао било, што још нису имали никакве приплоде. Смиљана је била врло добра домаћица, знала је штедити; њена је кућа била у највећем реду. Али пошто им Бог још не даде ни једно дете, то их није ништа ни везало, да иде непрестано код куће. Веома су вољели ићи у позориште, па и на забаве.

Тако једнога дана дође у Београд велики циркус Раб. Смиљана је врло радо гледала и циркусе. — Врло су хвалили

прву јахалицу, лепу *Нору* и јахача *Долчина*. То су двоје чудеса правили у циркусу, и кад су то двоје играли, било би дупке пуно.

Велимир узме најбоље место за себе и *Смиљану*, одакле су се и они могли видети.

Тако су са нестрпљењем чекали, кад ће се појавити лепа *Нора*, а кад је изишла, загрмио је сав циркус са плескањем. — То је била заиста дивна девојка: црне очи са дугим трепавицама и танким обрвама, коса као црна кадифа, бело и румено лице. Оно фантастично одело дивно је доликовало њеном витком стасу.

Јахала је као вила, гибала се с коња на коња, као да је била какво ваздушно створење. А кад је свршила своје фигуре, плескању и изазивању није било краја. Неком грациозношћу увек се знала при сваком изазивању другчије поклонити, да је све више очаравала публику. Тако кад је и по трећи пут изазваше, она се баш пред самом *Смиљаном* поклони, а *Смиљана* јој баца киту цвећа, коју је држала у руци. *Нора* га подиже, па погледа од куд је букет долетео, и на један мах стаде као скамењена, очи се њене сусретоше са *Смиљаниним*, и *Нора* чисто за себе кликну: „Ах, Бела!“ — Сва публика погледа *Нору* и *Смиљану*, па се и насмеши. Сваки је мислио да се *Нори* веома допала *Смиљанина* љепота. А сирота *Смиљана* сва порумени, јер осети, да су сви погледи на њу управљени били.

После *Норе* дође *Долчино*, и њему плескаше без краја, и кад га изазваше, он се на све стране поклони, али се приметило, да тражи некога, и кад смотри *Смиљану* и нехотице повика: „Addio Bella!“ — Публика се још више изненади, и гледаше *Смиљану* са неком радозналешћу. *Смиљана* се нађе у неприлици, а и *Велимиру* не беше мило; био је љут, није знао шта да мисли. А од разних питања својих суседа, до којих су седели, нису већ могли доста не одговарати, да они заиста не знају шта то значи, и како да тумаче тај поступак. — Тако се сврши то вече. *Смиљана* је била веома расејана, једнако је мислила, што је могло то значити? А *Велимир* је хтео одма да оде, да их запита: шта су хтели да кажу тим узвицима пред његовом женом. Но пошто са *Смиљаном* није могао међу њих ући, а не може је оставити саму на улици, то се упути кући са својом женом, која је непрестано размишљала о томе узвику. Док на један мах *Смиљана* рече своје мужу: „А да ја не личим на какву личност, коју су они

познавали?“ „То може врло лако бити!“ — Смиљана сва претрну од главе до пете, те рече брзо: „Ја могу само на једну личност личити, а то на моју јадну украдену сестру!“ —

Велимир погледа своју жену, и њему је то дошло на памет, па рече: „И ја сам то исто помишљао, али ако је збиља то, онда лако је дознати.“ — „Како?“ Повика Смиљана сва узрујана. — Па могу сутра отићи к' њима, и питати их, за што су, кад су те видели, узвикнули?“ „О да, драги мој Велимире, питај их, ја сва горим од радозналости и нестрпљења.“

Сутра дан оде Велимир управитељу Циркуса, који му рече, да је заиста пре три године отишла из Циркуса једна вештакиња, која је сасвим личила на његову жену. А кад му Велимир рече, да би он желео знати и ко је та личност и где је сад — он га упути на Долчина, који је те личности отац или поочим.

После разговора са Долчином, Велимир је био веома узбуђен, па га је замолио да дође са својом ћерком Нором к њему, и да то све исприча пред Смиљаном, на што Долчино драговољно пристане; а међу тим Смиљану је спремао да ће чути нешто веома важно од г. Долчина.

Долчино заиста одржа реч, и дође са својом ћерком Нором код гђе Смиљане.

Смиљани се Нора веома допаде. Она је још лепша била у свом простом, али веома украшеном оделу. А Нора се једва могла уздржати да јој не полети у наручија, тако је била узрујана, кад је видеела Смиљану.

Г. Долчино имао је 42 до 43 године, био је то врло леп човек, и ћерка је сасвим на њега личила; а и он је сав уздрхтао, кад је видео Смиљану, па је повикао: „Каква сличност?!“ — Смиљана је била потресена, збуњена, није ни сама знала, како да почне.

Најпосле почне Велимир: „г. Долчино, ја вас молим, да мојој жени испричате све, што сте мени причали о Бели.“

Долчино почне овако: „Ево, гђо, моје историје: ја сам био у мојој младости веома напрасит човек, и пошто сам због моје напраситости био отпуштен из циркуса, где сам већ прво место заузимао, то се наједанпут нађем на улици са мојом женом и децом. Нисам више волео дангубити, јер је требало породицу хранити. Тако намислим, док не нађем себи добар ангажман, да постанем акрабат да се с мојом децом преврћем пред публиком, сељацима, или варошанима, како се кад где

нађемо. Тако одмах купим једна кола и коње, и једно дебело платно, што ћу простирати по земљи, кад се будемо превртали, па онда хајд на пут. Није нам баш тако лоше ишло, ма да моја сирота покојна није баш нимало задовољна била тим животом.

Тако сам ја пропутовао са мојом породицом и села и варошице. Мене су свуд волели и звали „лепи појам.“ А моју су децу размазили, где смо год били; кад смо од куд полазили, натоварили би нам пуна кола јестива, пића и хаљина, и што ту није било.

Једнога дана чујем ја, да је дошао Циркус Раб у Сегедин, моја жена навали на мене да идемо у Сегедин и да се опет ангажујемо као чланови, јер она је такође била веома вешта јахачица.“ —

Сирота Смиљана горела је од нестриљења шта ће бити, и чисто би му причу пресекла, само да једном дође до онога, што она жели чути.

„Тако се одмах на пут кренемо, настави Долчино. Путовали смо цели дан, кад се сунце поче клонити западу, стигосмо до једне чарде (механа на друму), ту се послазасмо с' кола, да се мало прихватимо, јер бесмо боме гладни, па и уморни. Моја ми жена рече, да би било најбоље, да ту преноћимо.

Тек што сам простро пољаву и извадио јестиво из кола, па поседамо да једемо, кад наједанпут наиђоше од некуда нека циганчад, гадна, чупава, прљава, полу гола, и опколише нас, пружајући своје прљаве руке да им што уделимо. Само једно међ њима стајаше мирно и тужно. — Мојој жени паде одма у очи то дете, па ми рече: „Погле само, од куд оно дете међу овим циганчадима?“ — И мени беше чудно, од куд ова мала плавуша, нежна, бледа, са загаситим очима, које беху пуне суза. Ја се загледа у дете, а моја Нора која је имала тек пет година, скочи и однесе јој парче печеног меса. Но тек што јој даде, кад остала циганчад навале на њу, и отму јој тај комадић меса, и почеше да се свађају међу собом. Сирота мала плавуша повуче се тужно, да и она не добије коју песницу у главу, јер се они добро песничаху међу собом. — Ја зовнем малу, дам јој друго парче меса, а моја је жена посади до себе, и поче је миловати. Сирото дете моје, да одавно не имађаше ничије милоште, кад се на један мах приљуби уз моју жену и поче јој љубити руке. Свима нам се ражали, а Нора рече: „Не пуштај је, тата, нека код нас остане.“ Мишљах, како могу узети туђе дете, шта ће јој мати рећи?“

Тако се боље и мрак спусти. Циганчад, кад су видела да смо свршили нашу вечеру, отрчаше својим чергама, па и јадну малу плавушу повукоше собом, која се устезаше и тужно на нас погледаше. Наједанпут даде нам неки знак, који не могасмо разумети, и оде са осталима.

Наместим моју породицу у кола да лете, намирим коња, вежем га чврсто за кола, како ту у околини беху фараонски потомци помислим може се ком' прохтети да одведе мог коња, па и сам мало прилегнем да продремам, и поред све моје опрезности заспим.

Наједанпут се тргох, пробуди ме неко тихо шушкање: месечина беше као дан, погледам око себе, и видех једног анђелка, која је подигла своје склопљене руке према мени, а сузе јој капљу низ њене бледе образе. Погледах је боље, и познадох моју малу плавушу. Мени се ражали, подигох је горе у кола, а она ми обви своје мале мршаве руке око врата и стаде ме љубити. У том се и моја жена пробуди, запита ме шта је, а кад јој показах мало девојче, она ми рече: Бог ће нас за ово добро дело наградити. Долчино, јер ово је несретно дете јамачно украдено. Е па добро, рекох ја, онда ћемо је и ми украсти.“

Зора је већ била зарудила, ја речећу мој пегаза, па хајд даље. — Тако путујући стигосмо најпосље у Сегедин, моја жена окуна девојче још на првој штацији, пресвуче је у чисте Норине хаљине, јер су биле једне величине, и по свој прилици и једнијех година. Девојчица била је тако лепа, као мали анђелак.

Кад дођосмо у Сегедин, ја се одмах са мојом женом ангажујем, и добијемо обоје лепу плату. Нору и малу плавушу, којој сам дао име Бела, почнем поучавати у јахању, обе су брзо напредовале и биле су веселе као мале веверице. — Бела брзо научи и француски од моје жене, која је била францускиња, и талијански, те нам тако рече, да се она сећа, да је имала тату и малу сестру, и како је трчала за лептиром, а у том тренутку неко јој баца нешто преко главе, и више нити је што чула, нити видела, мислила је, да ће се загушити. — А кад су јој скинули пољаву с главе, био је мрак, и киша је падала. — Она је плакала, а они су је тукли; и то је све, што нам је знала казати о своме детињству.

Тако је ми одранисмо, и она постаде прекрасна девојка и изврстна вештакиња у јахању, њи су две биле свуда слављене.

Међу тим умре моја жена, и девојке осташе под мојим надзором.“

„Али шта је даље с' њоме било?“ запита сва узрујана Смиљана.

За тим прихвати Нора: „Ми смо се веома волеле, госпођо, нигде једна без друге нисмо се макле, у једној смо соби спавале, готово једне исте имађасмо жеље, па ипак приметим једнога дана, да Бела поста нешто расијана, па и невесела. Ја је запитам, шта јој је, а она ми одговори дрхћућим гласом: да ћемо се скоро растати, и да не може више остати у циркусу. — Мени то будне чудно. — Ја је нисам могла разумети, шта је тим хтела рећи. Знам само толико, да је неки гроф облетао око ње, али она га није ни гледала. Дакле то није био узрок. — Једнога дана рече она Управитељу: да жели прекинути уговор, који је још веже на три године. Он то не хтеде учинити, а ни оцу није било право, и запита је, шта је наумила, и зашто хоће да прекине уговор? — А она одговори, да хоће да се уда, и то за неког сиромашка. Оцу то не буде по вољи, јер тај исти беше заиста врло сиромаш. Па отац није могао ни веровати, да је то била жена збиља, и мислио је, да ће пре бити то у игри гроф, који се једнако врзао око ње.

Но како било тек ње једнога дана несташе. Остави писмо, у ком захваљује моме оцу и свима на доброту, коју смо јој учинили. А завршује: „Ја сам сретна и писаћу вам скоро.“ — А и гроф је одмах за тим отпутовао. Али мишљасмо, да ју је он морао завести и одвести собом.“

„А је ли вам после тога писала кадгод?“ — запита ожалашћено Смиљана.

„Није никада, нити знамо где је, ни како је.“

„А како се зове тај гроф и гдје сте били, кад је од вас побегла?“ —

„Били смо у Араду, а гроф се зове Ласко Варади; он у Пешти станује,“ заврши Долчино.

„Зар га никаде нисте видели од тога доба?“ Запита скоро очајно Смиљана.

„Виђели смо га, али са том се господом не да тако говорити као што би човек хтео, а и управитељ нам рече: да седимо с миром, јер та су господа веома осетљива, а и питање је, да ли је он што у том крив. Па онда ето ти нам белаја на врат, јер ми не можемо тврдити, да је баш он одвео Белу, ми само слушамо.

После кратке почивке рече Велимир: Хвала вам, господине, Долчино, и вама, госпођице, ви сте јадну Белу однеговали, код оних несретника за цело би пропала.“

Смиљана помисли у себи: А зар овако није пропала? И уздану тужно. Па онда рече гласно: Хвала вам, ви сте нам бар колико толико расвестили пут, а сад је наше да је тражимо, ако је могуће да је нађемо.“

Г. Долчино и Нора устадоше, опростише се са Смиљаном и Велимиром и одоше.

Кад осташе сами, Смиљана се баци у наручје свога мужа и стаде горко плакати. „Зар тако да је нађемо као пропалу девојку?“ —

„Бог зна да ли је пропала, тешио је Велимир. Можда се она заиста удала за оног сиромашка? — гле, заборави их питати, шта је био тај сиромашак и како се звао?“ —

Тако се договореше, како матер о свему томе да извести. Најбоље казати родитељима све, како што и јесте.

Одмах одоше у виноград, затеклоше оца и матер, где седе на веранди. Отац беше нешто слаб, али се иначе доста добро држао. — Пошто ВСУЛ поседади, почну причати о разним стварима, па најпосле и о оном е РАДИ нега највише и дођоше.

Ма да су веома пажљиво испричали историју јадне Ружице, ипак су јадни родитељи били врло потресени. Милева се одмах реши да иде у Пешту, да потражи тога грофа. Она ће умети на навештији начин дознати праву истину. А Милутин није ни мало сумњао, да се Милева неће знати наћи у свакој прилици.

* * *

Тако одма сутрадан Милева оде у Пешту. Чим стиже тамо, одмах је разабрала и дознала за грофа Варади, који се баш у то време с пута вратио. Одмах га потражи.

Гроф је прими као прави центимен, и запита је врло учтиво, шта је доведе к њему.

Милева га је запитала на врло деликатан начин, да ли се сећа неке јахачице Јеле из циркуса. Раб се мало насмеши па рече:

„Да, госпођо, познавао сам је врло добро, то је била врло лепа и поносита девојка, и морам искрено признати, да ме је зачудило, да се у једном циркусу може наћи толико врлине, која би ма којој грађанској породици могла служити на част.“

Сирота Милева чисто одану душом, али настави даље:

„То је могуће што ви кажете, г. грофе, али ја сам чула, да је ње нестало из циркуса!“

„То је истина, она се заљубила у неког младог сликара, и како јој нису допустили да пође за њега, ни управитељ, ни отац, или поочим, шта ли јој беше — она једног дана побегне са сликарном и венча се овде у Пешти. А ево како је то, све знам. Ја сам јој се удварао, обећавао сам јој много и много што, али ме је она неким достојанством одбила, што ме је изненадило од једне девојке из циркуса. Па сам и мислио, да ће то бити само проста кокетерија. Зато јој једнога дана напишем писмо без потписа, да је чекам код саборне цркве у 10 сати у вече, пошто тог вечера није имала посла. Ја одем на опредељено место, јер нисам могао ни посумњати, да неће слутити, да јој ја то пишем. Кад наједанпут, видим неку црну слику, која се уз зид наслонила, као да неког чека. Помислим, да ће то она бити, али ми се учини, да је то сенка сувише висока, па мало причекам, кад видим и другу слику, која право првој иде. Сад сам био сигуран да је то она, и похитам јој у сусрет, да не би дошла у забуну. Но у тај исти мах пође јој у сусрет и она друга слика, која ме не виде, и тихо проговори: „Јело, јесте ли ви? —“ „Ја сам Дарославе!“ — Шта, врага, помислих, зар нисам ја тај био, Екоме за љубав дође? — „Хвала вам, Јело, а сад брзо оди, а она оста, њој нас чекају, па на станицу, да се не задоцнимо.“ — Ја пођем за њима, видех их где седоше у фијакер и одјурише на станицу. Да не будем лењ, потражим други фијакер, па за њима; тако их стигнем. — Кад стигоше до станице, он искочи из кола; беше то леп, млад човек, оде брзо да извади карте, а она оста у колима. Ја употребим ту прилику и приђем јој, она сва побледи кад ме виде. „А, тако, госпођице Јело, скиме то путујете? запитих је. А она се брзо прибра, па рече са свим поноситом: „Са мојим заручником, г. грофе!“ — Збиља, ваш заручник, запитих је ја мало подсмешљиво. „Јесте, господине,“ одговори мушки глас иза мојих леђа, „њен заручник Јарослав Славски.“ — Ја се окретох и спазих красног младог човека, допаде ми се, па се брзо и помирисмо. Ја их запитих где се и кад мисле венчати? — А он одговори, одмах чим стигнемо у Пешту. Ја им се понудим за кума, и они ме с радошћу примише. И збиља, чим стигосмо у Пешту, одмах се и венчаше, јер је он већ све спремио, да не би било никакве сметње.

„Па где су сад г. грофе?“ — Запита сирота Милева дрхћућим гласом.

„То је баш оно, госпођо, што ни сâм не знам, ја сам годину дана путовао због слабог здравља. Тек сам се пре неколико дана вратио с пута на моје имање, а синоћ сам амо дошао у Пешту, одакле ништа вам не знам рећи где су.“ —

„А сад, г. грофе, допустите ми, да и ја вама објасним зашто се толико интересујем за ту младу жену, па ћете видети какве сам туге и жалости претрпела за свих ових тешких шеснајест година мога бедног живота. Милева исприча са дирљивим гласом све потанко целу жалосну историју њене јадне Ружице.

И самом су се грофу очи замутиле сузама, кад сврши Милева своју причу, па јој рече: „Не губите наду, госпођо, сад ћемо је обоје тражити, та муж јој је сликар, па је лако дознати за њега, а ја имам и нека права као њиов кум, да их тражим.“ Тако се договорише, да сваког дана једно друго извести, колико су у истраживању успели.

Милева изиђе их грофа лакшим срцем; та сад бар зна, да њена ћерка није пропала девојка, него да је поштена жена, али где је да је нађе, мислила је у себи. Тако задубљена у мислима прође поред неког места, где се сијасет света окупило, и гледају неке слике, и она стаде да види шта то гледају. Једва се провуче кроз свет до предмета. По тек што погледа, кликну нешто изненађено, а нешто поплашено и рече сама себи: „Смиљана са малим дететом на руци?“ — Али у исти мах севну јој друга мисао кроз главу: да то не буде Ружица?“ — Као муња јурне у дућан и запита трговца: од куд му та слика! — Он одговори, да ју је пре осам дана купио на лиценцији. — А знате ли, чија је та слика, и коју је сликао?“ — „Знам, госпођо, сликао је сликар Јарослав Славски, кога су пре месец дана саранили.“ — Сирота Милева, у мал' се није срушила на земљу, кад чу тај ужасан глас, који је ударио као гром из ведрога неба; — па једва проговори: „А знате ли где је удовица његова?“ — Трговац слеже раменима и одговори: „То не знам, госпођо.“

Јадна Милева мислила је, где сад да је тражи? Наједанпут му се окрете и рече: „Продајте ми слику.“ — Трговац се мало размисли, па одговори: „Не, госпођо, за сад је не могу продати, то ми је најлепша слика, коју имам у својој трговини.“ — Али Милева поче наваливати на трговца тако, да овај најпосле попусти, и прода је доста скупо. Милева није жалила ма колико да је заискао, само кад ју је добила.

Распитивала је за стан, где је сликар седео пре но што је умро, и једва најпосле дознаде, похита одмах, не би ли још нашла јадну удовицу, њену ћерку. Кад уђе у кућу, сва је дрхтала од тешког узбуђења. Ноге јој клецаху, а срце јој је лупало; нешто је стеже у грлу, мислила је сад ће се угушити. Једва је промуцала: „Седи ли овде удовица сликара Јарослава Славског?“ — Нашто јој вратар одговори: „Она се иселила пре осам дана одавде са својим малим дететом.“ — „А не знате ли рећи куд?“ — Запита Милева тужно.

„Не знам, госпођо, кад су јој све испродавали за дуг, она са својим дететом оде, а никоме не рече куда.“

Милева чисто малакса, ни сама већ није знала шта да ради. Оста још неко време у Пешти, распитивала је на све стране, и она и гроф, али узалуду; нигде је не нађоше. Најпосле доби писмо од мужа где јој пишу, да дође кући, јер су због ње већ сви у бризи. Тако се Милева крену кући са тугом у срцу, и сликом свог украденог детета.

На станици је дочека њен зет Велимир, који се зачуди кад виде неку умотану слику. Запита Милеву: „Шта је то, мати, шта сте видели?“ — а Милева му исприча све, што јој се догодило у Пешти и горко се заплака.

Велимир је најљубозавјештајући на рече: утешите се, и не губите наде, драга мати, добро је да смо јој већ и толико ушли у траг. Уздајмо се у Божију милост, наћи ћемо је.“

Милева запита, јесу ли сви здраво?“ Нашто Велимир одговори: „Сви смо здраво. Ми ћемо, драга мати, продужи Велимир, прво код мене кући, да се мало одморите, па онда у виноград, где је и Смиљана, а имамо и неке госте у виноград!“ — На што јадна Милева не обрати ни пажњу.

Чим се Милева одмори од њеног уморног и тужног пута, одма зажели да иде у виноград.

Пре но што пођоше, запита је Велимир, хоће ли и слику понети?

„Да како да хоћу, хоћеш ли да је видиш како је лепа.“ — И отвори слику, која је била увијена у платно. Кад Велимир виде ту лепу слику, оно лепо мушко детенце како је прислонило своју малу главицу на груди мајчине, није могао уздржати узвик: „О да дивне слике! Као да ће обоје проговорити!“ — „Видиш, Велимире, како личи на Смиљану.“ Затим је опет брижљиво зави, и понесоме је на кола, на која и сами поседоше и пођоше у виноград.

Кад већ до винограда беху стигли, рече Милева вету: „Не знам, Велимире, некако ми срце чудно бије, у исти мах би и плакала и смијала се. — Је ли отац здрав?“ —

„Јесте, мати, не брините се, можда није никад здравији био, него што је сад. Он ће вас нечим обрадовати! — Милева га погледа, па жалосно заврте главом. — Но у истом тренутку стигоше и у само двориште, истрча пред њих Смиљана, носећи на рукама мало мушко дете, лепо као анђелче. — Милева, кад их угледа, сва протрну па викну: „Смиљана, шта то радиш са мном, зар хоћеш да полудиш, чије ти је то дете?“ — „Твоје Румице!“ — Одговори Милутин, који за Смиљаном иђаше, водећи младу жену, наслоњену на његову руку, у црном оделу обучена, којој лице из оних црних хаљина, у оквирено плавом косом, још лепше беше. Сирота Милева стаде као укочена:

„Је ли могуће! викну она чисто ван себе, је ли могуће! Да ли сам будна, да не сањам; је ли то моја Ружица?!“ и полетеше једна другој у наручје, дуго су плакале и држале се загрљене.

Најпосле Смиљана јој донесе у наручја малог унука Јарослава. — Кад их прође прво узбуђење, појави се Долчино са Нором, који су и довели Ружицу родитељима. Ружица кад остаде удовица писала је Долчину из Пеште и нудила се да ступи на ново у циркус. Али место у циркус, доведоше је у наручја њеним родитељима.

Ружица загри своју матер, па рече тужним гласом: „Мајко моја, зашто срећа није потпуна на овоме свету, зар морадох изгубити мог љубљеног мужа, да вас све моје миле опет нађем? — Ах, мајко, моја мила мајко, да ми бар оста једна успомена од њега!“

„Остала ти је, дете моје, ево, то је твоја и твог детета слика!“

К О С О В К А.

I.

Војске пале, сном мртвим заспале...
По Косову кроз крв пливју људи —
Сабље, хопља сломјена се калѐ.
Снажне миш'це скриптене на груди.
Вјечни одмор с бљедилом се љуби,
Све је мирно... само са пољана
Бони јаук са шкрипањем зуби
Разл'еже се, кад ври крв из рана.
По разбоју тече крв црвена
И мрзне се као дубин бљеска,
Прах допао по вој као сјена
Подигнути од коњскога треска.
Разбојиштем постеља је дедна
Напојена крвљу густа трава,
Спи љешина на њој људска б'једна
С пола трупа без рука и глава.
Црна поноћ већ наступа густа,
Бл'једе главе хоће да сакрије —
А рањеник отвараше уста,
Желећ' воде капљу да попије.
К'о стражари ћуте горе мрачне,
Из којијех звјерови се купе,
Кроз ноћ св'јетле њине очи зрачне —
Рѐже страшно и разносе трупе.
А урлик се тих звјерова пусти'
Мјесто пјесме погребне разл'еже,
И љешине вукућ' у чељусти
Разбојиштем помамљени бјеже.
А орлова јата и гаврана
Спустила се, те чупају меса,
Пију очи и крвцу из рана,
А јеина над њом крила стреса.

Ноћ је тавна разбојиште скрила,
 У коротни сјен увила мртве,
 С неба звјезде трепте к'о кандила —
 Свјетлост благу спуштају на жртве.
 Иза гора, док се свјетлост каза,
 Хита мјесец да разагна мрака —
 Воштаница он ће бити лаза,
 Над главама да гори јунака.
 Свјетлост бл'једу умирући само
 Угледа му тек кроз трепавице,
 Он би хтио дић' се брзо тамо,
 У арајству да му сијне лице.
 Свјетлост љуби дуго лица бл'једа...
 Тавна сјенка поче да их крије,
 Јер већ мјесец иза гора с'једа,
 Њих остави љута зв'јер да ије.

II.

На истоку поче зора,
 Да помаља пурпур-врака,
 Лаки зефир с тавних гора
 Разагони густог мрака.
 На врхунцу мома сама
 Сједи... њене усне буре
 Купа лица у сузама
 И свилене покри скуте.
 Косовка је мома ова,
 Два кондира златна носи,
 Сјен мртвачки са Косова
 На њих пао — пића проси...
 Мома бајна хита ето,
 Да уморне кр'јепи груди,
 Да их оно пиће свето
 Из сна мрвог ту пробуди.
 И љепотом са врхунца
 Кумила је зору тада,
 И чистијем зраком сунца,
 Што у њедра њена пада.
 Чудотворним својим зраком
 Њихов поглед да окади,
 Да слободе светим знаком
 Такне крила српској нади.

Кроз вјекове вазда која
 Српске груди да соколи,
 И косовског тужног боја
 Крв покупи, што се проли.
 Ту бисерне пушти сузе,
 Уста одма, даље оде,
 Два кондира златна узе
 Рујна вина, бистре воде.
 Љубави је крила носе
 Путањама стрмих гора,
 Развија јој лахор косе,
 Брише сузе бајног створа.
 Кад у поље тужно ступи,
 Ухвати је нека језа,
 Јер свуд леже мртви трупи
 Славне војске српског кнева.
 Шум је неки зауставља
 И стењање рањеника,
 К'о војно јој да се јавља —
 Пред очи јој лебди слика.
 То Ситница мутна јури,
 Жртве собом носи многе,
 Шени вали сада цури
 Квасе к'о снџе њој.
 Куми она њих кржаве,
 Кроз сузе их моли љуте,
 Да јој драгог не удаве,
 Већ да пруже њој у скуте.
 Ал' кржави вали теку,
 На клетву се не обрћу...
 Док рањеник зовну секу,
 Што се страшном бори смрћу.
 Косовка се сад упути,
 Код јунака стиже брзо,
 Ком кржави бјеху скути,
 Јер од мука ту се трв'о.
 Познаде га красна дјева
 И јаукну танким гласом,
 Када вид'је како с'јева
 Мач у рани над појасом.
 Свилен барјак смртно стиска',
 Тужним пољем кад-кад гледне —

А јунака јаук-писка
 Лежи њему груди б'једне.
 Свиленим му велом с главе
 Брише крвцу, зави ране,
 Кида власи дуге, плаве —
 Завој веже, да не спане.
 Па јунаку пића нуди,
 Осушена уста кр'јепи,
 Освјежи му мало груди,
 Те му поглед сијну л'јепи.
 Он јој тиме благодари:
 „Кога тражиш?“ њојзи рече,
 „Зар божански то су дари,
 Рањенике који л'јече?“
 „Орловићу чуј јуначе!
 Вјереника тражим сада,
 Тужно моје срце плаче
 И мртва сам наћ' га рада!
 У животу пола буди,
 Несуђени мој Милане!
 Ја ћу завити твоје груди —
 Извидаћу љуте ране...!
 Бурма златна своје протече
 Урезано ту је име CRNOJEVIĆ
 То је веза света-чврста,
 За њ, јуначе, изв'јести ме!!“ —
 „Залуд' тражиш, драга, њега,
 Вид'јети га нећеш више!
 У крвци је силној лега' —
 И копља га густа скрише.
 Свуд по тужном разбојишту
 Иди, носи златне суде.
 Полу мртви воде ишту,
 Напиј жедне, јадне људе!! —
 Смртни час се мој примакну...!
 Дај ми воде, селе! сада,
 Нек ми уста кондир такну,
 Божанскога срк...ну сла...да!“ —
 Јунак диже у вис очи,
 Косовкиња кондир узе,
 У уста му капи точи —
 А низ лице рони суве.

„Шљедуј даље светом чину...!
 С Богом, рече, ми...ла се...ле!“ —
 И дух му се к небу вину,
 Т'јело држе руке б'јеле.
 Косовкиња оста туна,
 Рањеника гдје-ког буди,
 И два златна суда пуна
 Полумртвим пића нуди.
 Небескијем докле сводом
 Разви Гениј своја крила,
 Божанскијем, светим ходом
 Косовом се сјенка вила.
 Косовкињу од тог часа
 Прати свуда ка слободи,
 Али мртвим нема спаса —
 Јер их смрт већ у рај води.

III.

Разбојиштем свуда као анђел хода,
 Јунацима када заливаше уста —
 Гениј доље слете са небеског свода,
 Сијву као муња из облака густа.
 Цар Лазара слива ње у васкрсну тада,
 Светитељским, тихим кроговара гласом:
 „Момо! што дариваш божанскога слада
 И мириш јунаке са смртнијем часом?!
 Јунаци су моји пали за слободу,
 Прах ће њихов кивот да сахрани свети,
 Он ће напомињат' славу српском роду,
 Вјечни свједок остат', те неслогу клети!
 Већ кондира златна ти напуни оба
 Мученичком крвљу јунака̂ умрли' —
 Да остану Српству светиња са гроба,
 Која освештаће пепео им врли!
 Преливаће она гроб кости' хиљада,
 Што ће кроз вјекове земљи равни бити,
 А из ње ће символ васкрснути нада:
 Да ће Србин опет скиптар царски слити!
 Гдје се круна сломи ово овдје мјесто
 Храм красиће свети, ког ће дићи доба,
 А моја ће рука освештати престо,
 Причешћиват' Србе са те плоче гроба! —

А ти, момо красна! српска остан' вила,
 Да водиља будеш вагда им у муке!
 Развиј своја златна окриља и крила,
 Јавор-гусле узми, те извијај звуке!
 Њима Србе моје ти увијек буди,
 Около огњишта-стољетних храстова!
 Распируј им огањ свјештени у груди
 И мач њихов ђштри на камен Косова!
 Слободи их вјечно — аманет им кажи —
 Да не клону духом, већ нека се свете;
 И нек будни стоје вјечито на стражи,
 С рука ропске ланце раскидају клету! —
 И лагано Гениј к небу тада оде,
 А остаде вила на Косову сама,
 Борце гледа, гдје их смртне купљу, воде
 И Косовом гдје се навукује тама.
 Земља своја њедра црна распучила,
 У општу гробницу све јунаке узе,
 А на светој плочи клечи српска вила:
 В'јенац славе плете и пролива сузе.
 Да нигда не вене њима в'јенац кваси,
 И умрле вјечно буди гроба тога,
 Откуда извиру светитедски пласи
 „Срба само спашће: *преснуће и слога!*“

Грахово.

Радомир Кривокапић.

НАТАЛИЈА, ПЛЕМИЋКА КЋИ

од Н. М. Карамзина.

С РУСКОГ ПРЕВЕО Стево Дрецуи, ученик бог.-учит. школе.

(Наставак.)

Наталија такође не шће да почне говор, већ само једним скромним погледом питала је: шта је, нано, шта је?

Старица, као бајаги да се наслађивала њеном забуном и нестрпљењем — дуго је ћутала и, послѣје неколико минута, рече јој:

— Знаш ли, госпођице, да је овај младић болестан?

— Болестан? од чега? запита Наталија и сва се у лицу промијени.

— Јако је болестан, продужи дадиља: тако га силно боли срце, да не може ни јести ни пити, а поблиједио је као крпа, на силу се држи на ногама. Казали су му, да ја имам лијека против те болести, и због тога је дошао код мене, плаче и моли да му поможем. Вјерујеш ли ми, госпођице, да су ми сузе удариле, кад ми каза? Таква жалост!..

— Па шта, нано, јеси ли му дала лијек?

— Не, рекла сам му да причека.

— Да причека? а гдје?

— У нашем ходнику.

— Је ли могуће? тамо је сасвим хладно, дува вјетар са сваке стране, а он је још болестан!

— А да куд ћу с њим? у кухини је велики дим, да очи испану; гдје ћу га увести, док приправим лекарију? Зар овдје? Зар ћеш му дозволити да уђе овдје у собу? То би врло добро урадила, госпођице, а он је човјек поштен — молиће се за тебе Богу, и никад неће заборавити твоју милост. А сад тата није код куће — мрак је, не види се — нико неће видјети, не треба се бојати: само у баснама мушки изгледају страшни за дјевојке! Шта мислиш, госпођице?

Наталија (не знам због чега) је дрхтала, и испрекиданим гласом одговори јој:

— Ја мислим..... како хоћеш..... ти боље знаш, него ја.

Тада дадиља отвори врата — и младић паде пред ноге Наталине. Љепотица уздахну, за час затвори очи; опушти бижеле руке, а главу наслони на високе груди. Непознати младић се осмјели, те је два-трипут пољуби у руку, осмјели се такође, те јој пољуби два-трипут и румене усне, и то с таквим жаром, да се дадиља уплашила и повикала:

— Господине! господине! пази на уговор!

Наталија отвори своје црне очи, које се најприје среташе с очима младића, јер су им оне у овај трен биле од свега најближе, и у једним и у другим лебђела је слика топлих осјећаја и љубављу кипећег срца. Наталија једва подиже главу, да уздахом облакша своје груди. Тад младић поче да говори јевиком праве осјетљивости; каза просто да ју је видио и заљубио се, заљубио се тако, да не може бити срећан, и да неће ни да живи без узајамне љубави. Наталија је ћутала, само њено срце и погледи су говорили — али лаковјерни младић желио је још усмене потврде, и клечећи на кољена молио је:

— Наталија, прелијепа Наталија, љубиш ли ме? од твога одговора зависи моја судбина: ја ћу бити најсрећнији човјек на свијету, или ће ми гроб бити ријека Москва.

— Ах, госпођице, рече жалостива дадиља — одговори му час прије да ти се допада! зар хоћеш да ја у пропастиш?

— Ја те љубим — одговори њежно Наталија, поставивши руку на његово раме. — Дај Боже, продужи она, управивши поглед на небу, а за тим на усхићеног младића: Дај Боже, да само и ти мене љубиш!

Одма за овием падеше једно другом у загрљај. Ко је видио, како се први пут грле љубавници, како први пут дјевојка грли свог драгог, заборављајући први пут дјевојачку стидљивост, тај нека престаји себи ову слику; ја је не смијем описати — али она је била дирљива — самој старој дадиљи, која је била свједок ове појаве, капнуше двије сузе, и заборави напоменути љубавнику на уговор, но богиња невиности невидљиво је присуствовала у Наталином тријему.

Послије неколико тренутака није мог ћутања и узбуђења младић, погледавши на Наталију, обли се сузама.

— Ти плачеш? рече Наталија љубазним гласом, наслоивши главу на његово раме.

— Ах! Ја морам да ти откријем моје срце, прелијепа Наталијо, одговори он: — оно још није сасвим увјерено у својој срећи.

— Па шта му је потребито? запита Наталија с нестрпљењем очекујући одговор.

— Обећај се, да ћеш ми испунити ту потребу.

— Реци, реци, што је то? испунићу, све ћу учињети, што ми год наредиш!

— Ноћас, кад дође мјесец, кад запоју први кокоти, ја ћу доћи на саоницама код ваших врати; ти треба да изађеш из куће и да идеш са мном; ево све, што од тебе тражим!

— Да идем ноћас? куда?

— Најприје у цркву, гдје ћемо се вјенчати, а за тим на моју кућу.

— Па како? без знања мог оца? без његовог благослова?

— Без његовог и знања и благослова, или сам ја иначе пропао!

— Боже мој!.. Срце ми је обамрло. Побјећи тајно из родитељске куће! Шта ће бити са оцем? Он ће од жалости умријети и на мојој души остаће тешки гријех. Драги мој, зашто ми не бисмо пали к његовим ногама? он ће тебе завољети, благословиће нас и отпустиће нас у цркву.

— Ми ћемо ипак ићи к његовим ногама, али још кроз неко вријеме. Сад се вон не би сагласио на наш брак. Па и сам мој живот биће у опасности, ако ме познаду.

— Ако те познаду? тебе, кога ја љубим?.. Боже мој! како су људи зли, ако ти истину кажеш. Само ја не могу вјеровати. Кажми ми, како ти је име?

— Алекса.

— Алекса? вазда ми је мило било то име.

Па каква ће бити несрећа, ако те познаду?

— Све ћу ти казати, кад пристанеш, да ме усрећиш. Прелијепа, драга Наталијо! вријеме пролази; не смијем даље остати с тобом.

А да не би твој родитељ, којег а ја сам љубим и поштујем за његова добра дјела — туговао и мислио да му је кћи пропала, ја ћу написати једно писмо, и казати му, да си ти жива и здрава, и да ће те моћи скоро виђети. Говори, говори, шта хоћеш, живот или смрт моју?

При овим ријечима, које је снажно изговорио, стајо је и пламтећим погледом гледао је на љепотицу.

— Ти мене питаш? одговори она сасвијем осјетљиво: — Зар ти нијесам обећала, да ћу те слушати? Још од дјетињства ја сам се навикла љубити свог родитеља, с тога што и он мене љуби, сасвијем љуби (ту Наталија отри је марамом сузе,

које су јој се ровиле једна за другом низ лице); тебе сам од скоро познала, а љубим те више него оца, како се то догодило не знам.

Алекса је загрли с новим усхићењем, скиде златни прстен са своје руке, и стави га на њену руку, рекавши „ти си моја“ и одма се удаљи. Стара дадиља попратила га је, док је изашао из куће.

Заједно с читаоцем ми искрено окривљавамо Наталију, искрено је кудимо, због тога, што она, видећи само први пут младића, и чувши од њега неколико пријатних ријечи, на један пут ријеши се, да бјежи с њим из родитељске куће, не знајући ни сама куда, ријеши се повјерити своју судбину непознатој човјеку, кога је, по његовом личном говору, могуће било сматрати подозривим, а што је још више, оставити свога доброг оца. Али таква је та страшна љубав! она може учињети од најбољег човјека — преступника! и ко је у свом животу икад вруће љубио, а није преступио против строге наравствености, тај је срећан! срећан је с тога, што његова страст није била противуцоложна доброчинству, иначе пошљедње би признало своју слабост, и онда би наступиле сузе узалудног кајања. Љетониси човјечијег срца увјеравају нас у овој тужној истини.

Што се тиче дадиље, младић је (послије оног, кад је видио Наталију у цркви) добио прилику, да се с њом разговори, и да је придобије за себе разним обећањима и даровима. Јао! људи, а особито још под старост, лакоме се на сребро и злато. Старица је заборавила, да је више од четрдесет година поштено и вјерно служила у кући племића Матеа — то је заборавила, и продала је себе непознатом човјеку.

Ипак, по остатку поштења, узела је од њега ријеч, да ће се оженити Наталијом, и да до тог времена неће злоупотребити његу невиност и љубав.

Наталија, по одласку свог љубавника, стојала је неко вријеме као окамењена: на лице су јој се видјели знаци силних душевних покрета, али не знаци сумње нити колебања, јер она се већ ријешила! и премда је неки тихи глас из дубљине срца, као из какве удаљене пећине, питао: „шта радиш, сметенице?“ али други глас, из тог истог срца само много силнији од првог, одговарао је за њу: „ја љубим!“

Дадиља се поврати да умири Наталију, говорећи јој, да ће она бити жена оном лијепом младићу, и да је жена, по

самом закону, дужна све оставити и све заборавити ради свог мужа.

— Заборавити? прекиде је Наталија, чувши ове пошљедне ријечи. Не! Ја ћу се сјетити свог родитеља, ја ћу се сваки дан за њега Богу молити. Уз то он је рекао да ћемо ми брзо панути пред ногама татиним и тражити од њега благослов — ни је ли тако, нано?

— Тако је, драга моја, одговори дадиља — а оно, што је он рекао, то ће бити.

— Заиста биће! одговори Наталија и лице јој се мало разведри.

Племић Матеи вратио се је кући касно и, мислећи, да му је кћи већ заспала, не пође код ње у њену собу. Поноћ се приближавала. Наталија је мислила не о сну, већ о милом другу, којему је на вазда поклонила своје срце, и којег је с нестрпљењем очекивала. Мјесец још није био зашао, — мјесец, гледањем којег се она прије вазда наслађивала, сад јој је био непријатан; сад је мислила:

— Како се то споро крећеш по округлом небу? зађи час прије, мој сјајни мјесече! Она он ће доћи по мене, кад ти зађеш!

Мјесец се спусти на запад, већ једним својим дијелом зађе за планине, мрак се спусти на земљу, мјесец исчезну, и његови пошљедњи зраци падоше на врата племићке куће. Наталија се сва стресе.

— Ах, нано, трчи, трчи брзо, ето је он дошао.

За час дође и младић и Наталија му се баци у загрљај.

— Ево писмо твоме оцу — рече он — показавши јој карту.

— Писмо моме оцу? Ах, прочитај га! оћу да чујем, што си ми писао.

Младић отвори писмо, и прочита шљедеће ријечи:

„Ја љубим твоју кћер више од свега на свијету, ти не би пристао да ми је дадеш. — Она иде са мном — опрости нам! љубав је силнија од свега; могуће временом да ћу бити достојан да се назовем твојим зетом.“

Наталија узе писмо, и ако није знала читати, ипак га је разгледала, и сузе су јој се потоком лиле.

— Напиши — рече Наталија — напиши још, да га ја молим да не плаче и не тугује, и да је то писмо мокро од мојих суза, напиши, да ја нијесам слободна од саме себе, и да ме он или заборави или благослови.

Младић извади из шпага перо и мастило, — написа, што му је рекла Наталија, и остави писмо на столу. Затим Наталија огрну своју шубу, помоли се Богу, узе са собом ону икону, којом је благословила њена покојна мати, и давши руку срећном љубавнику изађе из куће, из дворишта погледа на родитељску кућу, отрије пошљедње суве, сједе у саонице, наслони се на свог љубавника и рече:

— Води ме куда хоћеш!

Кочијаш ошину коње и они се кренуше, али наједанпут причу се неки жалосни глас:

— Мене су оставили, мене сироту, несретницу!

Младић се окрену и видје стару дадиљу Наталину, која се била зауставила у соби, да узме неке драгоцености Наталине, и коју су наши љубавници били сасвим заборавили, гдје трчи. Зауставивши коње, прихватише стару дадиљу, кренуше се даље и за четврт сата пређоше из Москве.

На десној страни пута у даљини свјетлуцао се је огањ; окренуше на ту страну, и Наталија виђе стару ниску црквицу, покривену снјегом. Алекса (читалац није заборавио име младића) уведе своју љубавницу у овај стари храм, освијетљени једним малим кандилом. Ту их срете један стари свештеник, и тихо им рече:

— Ја сам вас дуго чекао, драга дјецо, унук ми је већ заспао. За тим пробуди дијете, које је спавало у једном ћошку цркве, постави љубавнике пред налоњом и поче их вјенчавати. Бетић је читао и пјевао, шта је било потребито, и с чуђењем је гледао на младића и невјесту, дрхтећи на сваки покрет вјетра, који је звиждао кроз слаби црквени прозор. Алекса и Наталија усрдно су се молили, изричући обећање, гледали су једно на друго са задовољством. По свршетку вјенчања стари свештеник рече младенцима:

— Ја неznam, и не питам, ко сте ви, али именован Вишњег Бога, кога нам и ноћни мрак и хука буре напомиње (у овај час страшно задува вјетар) — именован Непостижимог, грознога за зло, а милостивога за добре, обећавам вам срећу у животу, само ако ћете вазда љубити једно друго: јер супруженска љубав — љубав је света и Богу пријатна — и ко је у чистом срцу чува — јер у нечистом срцу она не може живјети — тај је угодан Богу. Идите с Богом, и сјећајте се мојијех ријечи.

Супрузи, примивши благослов од свештеника, пољубише га у руку, пољубише једно друго, изађоше из цркве и отпутоваше.

Вјетар је засипао пут снијегом, али хитри коњи лећели су као муња, ноздрве су им димиле густом паром, а испод копита пепељати снијег облаком се дизао испод њихових копита. Послије кратког путовања наши путници уђоше у густу шуму, гдје готово није било никаквог пута. Стара дадиља дрхтала је од страха, а лијепа Наталија, видећи поред себе свог милог друга, ниодчега се није плашила. Младожења је размицао рукама све гране од дрвећа, које су падале на лице младе невјесте; држао је у наручје и топлим пољупцима разгонио је хладноћу са њених румених усана. Око четири сата ишли су кроз шуму, провукујући се између високог дрвећа. Коњи су им почели већ сустајати, једва су могли да извукују ноге из дубоког снијега, саонице су ишле сасвим полако, и на пошљетку Наталија, ухвативши за руку свог драгана, запита га:

Хоћемо ли брзо доћи?

Алекса погледа наоколо, на врхове дрвећа, и рече, да није још много до његове куће. И збиља за кратко вријеме изађоше на једну узану равницу, на којој је била једна мала кућица опкољена високом авлијом. На сурет им изађоше пет-шест људи са запаљеним зубљама, наоружани пушкама и дугим ножевима. Стара дадиља, видећи ово дивље усамљено мјесто у сред густе шуме, видећи оне оружане људе, и примјетивши на њиховом лицу неку суровост и свирјеност, препаде се и из свег гласа завика:

— Јао! ми смо погинули! ми смо у руке разбојничке!

Сад бих читаоцима могао преставити страшну слику — преварену невиност, обмануту љубав, несретну љепотицу у рукама варвара, убица — женом поглавице разбојничког, свједоком грознијех злочинстава, и напошљетку, послије мученичког живота — гдје издише на ешафоту под сјекиром правосуђа, на очи свог несретног родитеља; ово све могао бих преставити као истинито, природно, тако да би осјетљив човјек мрао се заплакати — али у том случају ја бих се удаљио од историјске истине, на којој је основана ова моја прича. Не, драги читаоче! не! за овај пут задржи твоје сузе — умири се — стара дадиља се преварила — Наталија није код разбојника!

Наталија није код разбојника! Но ко је овај младић, који живи усред ове густе шуме!

Молим, читајте даље.

Наталија, преплашена узвицима дадиље, ухвати га за руку, и погледавши га право у очи, истина мало немирно, но ипак одвећ повјерљиво запита га :

— Гдје смо ми?

Младић погледа срдито на даљину, а за тим, бацивши љубазни поглед на Наталију, одговори јој са осмјехом :

— Ти си код добрих људи — не бој се.

Наталија се умири, јер јој је онај, кога је она љубила, рекао да се умири!

За тим уђоше у кућу, која је имала два одјељења.

— Овдје живе моји људи (рече Алекса, показавши на десно), а овдје ја.

У првој соби висило је неколико мачева, сабаља и панцира, а у другој био је један кревет, и пред иконом Матере Божије горело је кандило. Наталија постави ту и своју икону, помоли се Богу, и погледавши љубазно на Алексу, ниско му се поклони, као домаћину у кући. Алекса јој скиде огртач, поче јој дувати у руке да јој се стопле, посади је на једну дубову столицу; за тим је дуго гледао на љепотицу, и од радости је плакао. Наталија је такође плакала, јер нежност и срећа имају такође своје сузе.

Љепотица је заборавила љубопитство, или, боље рећи сасвим га није ни имала, знајући то, да онај, којег она воли, не може бити зао. Кад би сви људи, колико их је год било тада у руској царевини, из једног гласа повикали: „Алекса је злочинац,“ Наталија би им са мирним осмјехом одговорила: „Не! срце моје боље га зна него ви; срце ми каже, да је он од свију вас љубавнији и бољи. Ја вас не слушам.“

— Али Алекса поче сам говор:

— Драга Наталија — рече он — тајну мога живота треба теби да откријем. Воља Свевишњега сјединила је нас на вазда, и ништа више не може раскинути нашу везу. Муж не треба ништа да таји од своје жене. И тако, знади, да сам ја син несретног племића Љубославског...

— Љубославског? Је ли могуће? Отац ми је причао, да је он пропао, без да се зна камо.

— Он већ није жив! Саслушај. Ти нијеси то запазила, али слободно бићеш чујала о немирима и бунама, које су назад

тридест година нарушавале мир у нашем царству. Неки знатнији и славољубиви племићи устали су против законите власти младога господара, али на брзо гњев Божји казнио је бунтовнике — као прашина распросуше се њихове многобројне присталице, и сви главнији бунтовници били су погубљени. Мој отац, због неког подозрења, савршено лажног, стављен је под стражу. Имао је много завидљивијех непријатеља, који су лажно доказали, да је у свези с бунтовницима; он се клео да је прав, али власт га је осудила, и врховни судија готов је био да му потпише смртну казну... изгубио је сваку наду... само Свевишњи могао га је спасти — и спасао га је. Вјерни један његов друг отвори му врата од тамнице — и мој отац побјеже, узевши са собом највјерније своје слуге, и мене — дванајесто-годишњег свог сина. У руској држави нигдје за нас није било сигурности, те стога одемо тамо, гдје увире ријека Свијага у Волгу, гдје се многобројни народи клањају лажно-пророку Мухамеду. — Народи су вјерни, али одвећ гостољубиви примише нас врло лијепо, и живјели смо с њима око десет година, није нам недостајало ништа, али ипак непрестано смо жалили за својом отацбином; сједели на високој обали Волге, и огледајући њене валове, који долажаху од руске границе, плакали смо; свака птица, која је лећела од запада, ми је била, а сваку птицу, која је лећела на запад, пратили смо погледом и уздасима. Међу тим мој отац шиљао је сваке године свога посланика у Москву, и добијао је писма од свога друга, који га је вазда храбрио, да ће се наша напаст, прије или после је открити, и да ћемо се моћи срећно и поштено повратити у своју отацбину. Али туга и жалост јако је изнурила мог оца, сваки дан осјећао се је све слабији. Без икаквог страха осјећао је скори свршетак живота — благословио ме — и пошљедне ријечи биле су му: „Бог и наш пријатељ неће те оставити.“ Умро је на мојим рукама. Нећу да ти говорим о мојој жалости; за неколико мјесеца нијесам образа сушио. Одма сам извијестио нашег пријатеља о мојој несрећи. У своме одговору, изјављујући ми учашће у жалости, због смрти мог оца, који је невин страдао и умро у туђој земљи, овај добри пријатељ позивао ме је у Русији. „Четрдест врта од Москве (писао је он) у једној густој и непроходној шуми подигао сам једну кућицу, за коју нико не зна осим мене и мојих вјернијех људи. Ту ћеш живјети, док не добијеш потпуну слободу. Овај кога ти шиљеш зна то мјесто.“ — Ја сам се тада опростио са гостопримним мухамеданцима, који живе око Волге, опростио се са гробом мога роди-

теља, пољубио сам и сузама оквасио сваки цвјетић, сваку травку, која је на њему расла, и вратио сам се својим слугама у Русију — и усред густе шуме нашо сам ову усамљену кућицу, у којој си ти сад са мном, мила Наталија. Овдје ме срио један сиједи старац и дрхтећим гласом рекао ми је: „Ти си син племића Љубославског! мој Господин, његов искрени пријатељ — тај, који је хтио да ти буде други родитељ, и који је ради тебе подигао ову кућицу — умро је! Али ипак при смрти сјетио се је тебе. Овдје ћеш наћи све, што је потребито за живљење и све што нађеш твоје је.“ Ове његове ријечи јако су ме ожалостиле, сузе су ми се потоком лиле. „Ко ће ми бити сада помоћник? Мислио сам, ко ли учитељ? ја сам сад сирак без никога на свијету!... Свемогући Боже! Ти, коме ме је препоручио мој отац — не остави ме несретнога.“

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НА ЗАХОДУ СУНЦА.

Заходи сунце.....

А тиха вечерња румен западом зраке расу,
Купајућ' поднебје плаво пурпуром сјаја свога;
Природа затрепта лако и канда у том часу,
Нечујно молитву шапће, славећи вишњег Бога!..

Умилне тичице гором весело песме вију,
Које им лахорић њежни узноси небу горе,
А пољски цветови леци главице смерно крију,
Под своје зелено лишће да тиме Творца дворе.

Весело врело шуми кроз пукот стења сива,
Ромор му слађани може разумет' небо вазда,
И у том часу свега прснуће капља жива,
К'о да ме питати хтједес Котресе врешног сазда?!

Разумех ледену капљу, дрхтаво склопих руке,
И гледећ' румено небо чудна ме сета снађе,
Кад у том тичице с врелом сложише слатке звуке,
А сунце засија јаче па за брег тихо зађе!...

Београд.

Жив. М. Рафајловић.

ЂОРЂИНА ЖЕНИДБА.

— ЦРТИЦА ИЗ МОСТАРА —

Било је други дан Божића. Студена зима стегла, све камен пуца. Мрак се спустио, а снијег сипље к'о Бог хоће; чаршијом нема готово никога да прође — све се то збило у куће и у мале, прљаве механе.

Те вечери скупила се млађарија у Ђорђиној кућици. Дошли људи још прије акшама, па засјели онако — под пријатељску. Сипају се шале, а сипље се и вино; смијех се ори на све стране; заруменили се образи, одријешили се језици — па говорили се, говори.

Чак се почеше питати и што најљепше?

— Нема ништа лепше него се оженити, — рече Ристо.

— Ја од како сам се оженио, од тада сам се и смирио, — додаде Вретенача.

— Са женом ми је свака срећа у кућу дошла, — заврши Митар.

То су били све млади, истом ожењени људи, које бијаше опиола сласт меденог мјесеца.

А Ђорђе их слуша, па се само чешка и опљуцкује:

— Бог' ми, б'аћо, — рече заплећући језиком од велика пића, — и мени је 'вако додија'о. Чисто ме м'ави подилазе кад вас слушам...

— Ха, ха, ха! То ваља! Па жени се и ти!

— Бог' ми, б'аћо, што гођ ви хоћет' хоћу и ја... Бива ено Милке Јовиничине... Ја сам ш њом одавна говорио... К'о што ...'нај... ето... А?

— Хоћеш! Хоћеш! Право! — гракнуше сви. — Ја ћемо те вечерас оженити, ја ће нас главе стати.

И за час скочише објешењаци, шчепаше Ђорђу испод руке, па онако пјани кренуше из куће.

Снијег је сипао, вјетар је шибао, по улицама нема никога, само се далеко види како блијешти нека варница. То жмирка варошки фењер.

— Ха, браћо, ево Милкине куће, — завика један и потрчаше сви батргајући и тетурајући.

— О Јовинице! О Јовинице! — повиче Митар, који је први дошао пред кућу.

Наста тајац. Нико се не одзива.

— О Јовинице! — Завикаше сви из свега грла.

И одједном се зачу како треснуше ћерчеве, затим се полакко отвори један канат и промоли се једна женска глава.

— Који је ђаво ноћас пред ову кућу дош'о, налет било врага и шејтана? Ко сте? — запита Јовиница.

— Ми смо, ми смо, — заграјаше сви.

— Јовинице! — поче Митар, — ми смо дошли, да нам даш твоју Милку за нашег Ђорђу. Момак је хасул како треба. ево га погледај: не знаш или је виши или шири; па је ваљан, па вриједан, па...

— Иђите ви збогом оклен сте и дошли, — прекиде их Јовиница.

— Ама није то тако, Јовинице, него ти нама дај Милку.

— Ја вам велим: иђите! Ви сте пјани...

— Пјана си ти, кад тако говориш... И покојни ти је Јово пио, и ти пијеш и...

— А шта ти, Драговићу, говориш, — зацикта Јовиница, која је због језика постала чувенија од Али-пашиног Кавабаше, — та знаш се и ти и твоје све. Ни стари ти нису поштени били, а сваки зна каква ти је мати...

— Ти си, Јовинице, кучка, па због тога тако и говориш.

— Кучак ти је отац, а ти си његово дијете... Што ли се ти опет, Вретењачко, смијеш и церкаш, кад знам, кад ти је ђава са Скакала дош'о и по Мостару вреће носио...

— Браћо, за часни крс' кога ми слушамо? Убимо вјештицу!

— До двадесет рука прихватише за каменице. Јовиница за час ишчезну и прилупну канате страшно, псујући и ружећи. Каменице ударише у зид и канате и туп одјек разлијегну се по ноћи.

Затим се јунаци погледаше и заћуташе. Најпошље отегну Ђорђо тужно и жалостивно као да се окупао у врелој води:

— Е-е-е...

— Еее... уздахнуше још неки.

— Ама шта: Еее, махнитови једни, — дочека Вретењача. Зар што нас је једна пјандура изружила да се одмах ожалостимо? А?

— Сви смо с тобом, — гракнуше сви, — Јовиница је кучка, а ти си наша перјаница... Куд' ти, туд' ћемо и ми!

— Е онда за мнош!

— Ево нас.

Живјаше тада у Мостару нека ћорава Конда, која има-ђаше лијепо шћер. Била је сирота и сва јој брига бијаше, да уда кћер, док јој и оно друго око не искочи.

И баш хтједе Конда да легне, кад се зачу некаква галама, па пошље неки тутањ, док одједном: туп! туп! потрчи неко уз басамаче, ама није један него двадесет.

— Куку, Јевро, ево лопова! Ах, помози ми пречиста Бого-мајко! Јесу, Бога ми! Јао, Јевро моја, шћери моја!

Врата се нагло отворише, а унутра рупи Вретењача, а за њим сви редом.

— 'бар вече, Кондо... Дај нам Јевру!

— Јао мени у дом! Какву Јевру?! Ах, пречиста Богородице, јесу лопови!!

— Браћо, немојмо дангубити. Ти, Пеленгаћо, држи ђевојку и води, а ти, Кондо, шути...

Пеленгаћа скочи и шчепа Јевру, а Конда се извали оне-свијешћена.

— И боље је! Нека не галами! Рече Митар. — Сад нам треба ићи у владике, да нам даде тескеру... Хајдемо!

— Хоћемо!

У Мостару бијаше Грк владика. Конак му је био горика под старом црквом, а више врата увијек му је горио фењер.

Сви дођоше задихани тамо:

— О господине, о господине!..

Нека вика, нека псовка зачу се и у владике.

— Дај нам, господине, тескеру да вјенчамо...

Одједном: шкљоц! Бум! отворише се гриње и појави се неко.

— Добар вече, господине!..

— Да вас дјавол носи. Кој вас ценабет догони до мене?

— Хоћемо тескеру, да вјенчамо нашег Георгија.

— Ја несум ћатип да пишем тескера. Хајте у поп Милу-тин... Он ће да гу вјенча...

— Е па барем нас благослови, господине.

— Да вас дјавол носи! рече владика и затвори гриње.

По несрећи својој, отац Милутин стајаше баш до конака. Бијаше то прост и искрен човјек, који није учио каквих школа... Ама добар човјек!

У добар час дођоше сватови пред попову кућу. Баш и он хтједе да изађе, да види: каква је то галама?

— Ама шта је то, браћо, ако сте Божији? — запита и он.

— Ха, живио отац Милутин, живи-о-о!

— Живио-о-о! — заори се из свих грла.

— Живили и ви... Ама што сте дошли.

— Богме, оче, ево, жени нам се Ђорђо. Него гледај да га вјенчамо.

— Знам, знам... ама да младенци нијесу у сродству?

— Јџк, јџк. Они се прије ни виђели нијесу!

— Е, па онда...

— Тако оче! Понеси кључе из цркве, па хајде. Живио!

— Живио!

Поп снесе кључе и спушћаше се низ бријег цркви.

Ђаво бијаше нанио бабу Тату, да изађе у владичину башчу и стане код плота, да и она види каква је то хука — бука. А баба Тата била је владичина кухарица, па је свако познавао.

— Живила баба Тата! — викну један.

— Живил-а-а! — викнуше сви, па је ухватише и дигоше на рукама. Но у томе метежу случајно поерну Митар (а он је подупирао бабу на најзгоднијем мјесту) па како се извали он, сви пустише руке и баба Тата љосну о тле к'о љеса... Јаукну жена колико може више, али се они и не осврнуше на њу, него одоше у цркву...

Кад се свршило вјенчање, сви су отишли Ђорђиној кући и тек тада је настало право весеље. Врисак, пјеванија и смијех хорише се по читавој махали.

*

А сјутра дан, кад се Ђорђо пробудио, угледа у соби лијепу, и као из сна познату ђевојку. Протрља очи, па је погледа још боље, а она се само смјешка и окреће главу на страну.

Ђорђо сад као кроз маглу поче да се сјећа... И сјети се Јовинице, и Конде, и владике и цркве и....

— Није богме шала. Међер сам се баш оженио.

Но у исти мах паде му на памет, да у џепу нема него два гроша, а треба му купити меса за ручка...

— Их, нестало ми пара! — рече готово на глас. — А жена неће лажи него ражи... Који ми ђаво рече да се женим?

Јевра га само погледа, па се насмија.

А тај поглед погоди Ђорђу у сред срца.

— Па! Док сам млад, лако ћу зарадит'... А сад ћу радит' још озбиљније.

Па Јевру снажно притисну уза се и страсно је загрли.

† Јефтан Р. Шантић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

У Н О Ћ И.

Тишина је блага. Ни од куда јава,
На староме торњу поноћ откуцава.

А на голој равни куд се гробље стере
Прилика се нека кроз путање вере.

Дивна као вила, с расплетеном косом
По оштроме трњу гази ногом босом.

И жалосно јеца и шкрипуће зуби,
И проклиње сваког, ко неврјерно љуби.

Па из другог проба другу сјенку зивље
И вртоштај иста очајнички, дивље.

Ал' пролазе сати и зора већ плави,
А жељене сјенке нема да се јави.

И она се опет кроз путање вере... —
Пијевац, већ будан, у селу се дере...

Свет.

ШАРЕНА ТРАКА

од А. Конан-Дојла.

По инглеском, с рускога превела: Вукосава Иванишевића.

(Наставак.)

- А шта ћете рећи о отрову?
— Доктори су прегледали тијело, и нигдје знака од отрова нијесу нашли.
— Па од чега ви мислите, да је умрла та јадна дјевојка?
— По моме мишљењу умрла је просто од страха, и од великога душевнога потреса, али шта је могло тако престравити — не разумијем.
— Јесу ли били те коби цигани у околини?
— Јесу, готово су назда тамо.
— А како ћете објаснити ове ријечи шареној траци?
— Гдје-кад ми се чини, да је оно било просто бунцање, а гдје-кад мислим, да се тицало женскога накита, што циганке носе на глави.

Холмс климну главом, као да не бјеше задовољан пошљедним објашњењем.

— Ово је врло тајанствен догађај! рече он — молим продужите вашу причу!

— Од тада прођоше двије године. Живот ми је био много досаднији него прије, док назад мјесец дана један мој добар пријатељ не запроси моју руку. Очух је пристао, и свадба ће бити брзо, у почетку прољећа. Назад два дана нешто поправљају оно одјељење куће, гдје су спаваће собе, па су проломили зид моје собе, тако да сам приморана пријећи у сестрину, и спавати на њеној постељи. Замислите мога ужаса, када ноћас, мислећи о њеној смрти, зачух онај исти кобни звук — тихо звиждање. Скочих као луда са постеље, ужегох лампу, али ништа не бјеше у соби. Била сам се сувише препала, па више не могах, него се обукох, и зором упутих овамо, да се с вама посавјетујем.

— И добро сте учинили — рече мој друг — Јесте ли све испричали?

— Све.

— Није истина, госпођице. Ви штедите свога очуха.

— Како? Шта хоћете тиме да кажете?

Мјесто одговора Холмс јој показа на бијелој руци пет модрица, то бјеше траг од пет мушких прстију.

— Он вас мучи! додаде Холмс.

Она сва поцрвени и брзо сакри руку, затим рече:

— Он је плах човјек, па не зна шта ради.

Настаде тишина. Холмс замишљено гледаше у ватру.

— Врло заплетена ствар — отпоче он. — Треба ми још дознати хиљадама ситница, прије него што отпочнем радити. Не смијемо губити ни минуте. Да данас стигнемо у Сток-Моран, би ли могли прегледати собе без знања очухова?

— Баш је говорио, да ће данас у Лондон ради некаква посла — то значи, да се неће враћати кући прије мрака. Ништа вам неће сметати; имамо једну врло глупу и стару слушкињу, коју ћу ја лако гдје год послати.

— Врло добро. Хоћете ли и ви са мном, Уатсоне?

— Драге воље рекох ја.

— Дакле ћемо заједно, Ејопи, даље А ви госпођице?

— Ја имам још нешто купити, али ћу стигнути кући у дванаест сати, сигурно прије вас.

— Добро, очекивајте нас. Желите ли доручковати?

— Хвала, немам када. Сада ми је лахнуло, од како вам све испричах. Очекиваћу вас с нестрпљењем.

Она спусти низ лице копрену и изиђе.

— Шта мислите о свему овоме, Уатсоне? упита ме Холмс и извали се у столицу.

— Изгледа ми нешто врло страшно и заплетено.

— Заиста и страшно и заплетено.

— Ако се ова госпођица не вара, кад каже да су зидови и под здрави и тврди, да се кроз прозор и врата није могло уљећи — онда јој је сестра била сасвим сама, када је умрла.

— Какво је оно ноћно звиждање и неразумљиве ријечи умируће?

— Не знам.

— Када се прорачуна све ово: ноћно звиждање, цигански табор, који је у дружби са доктором, када се узме у обзир, да је доктору ишло у рачун, да поквари дјевојчину свадбу, ради онога новца; затим дјевојчине ријечи о некаквијем тракама, и

најпослије онај метални звук, што је чула мисс Елен Стонер, и који је сигурно био од оне гвоздене пречаге у прозору — све ме то своди на мисао, да се, благодарећи тим доказима, може отворити тајна.

— Па шта су јој могли урадити цигани?

— Ни сам не знам.

— Многи су докази противни један другоме.

— Заиста. — За то ћемо и ићи у Сток-Моран, да све прегледамо и да ријешим ову загонетку. Али до ђавола, шта је опет ово? Усклик мога друга односио се на врата, која се са лупом отворише, и у њима се појави огромнога раста човјек, прави великан! Бјеше чудновато обучен, нека смјеса научнога са сеоским. Он бјеше тако висок, да му капа дотицаше врха врата, а рамена запремаху вас отвор. Велико, смрежгурано, тамно осуто и злобно лице окрећаше се сад на једнога, сад на другога од нас, а упануте, жућкасте очи, и високи, извијени и танки нос — даваху му сличност са каквом старом и свирјеподивљом птичурином.

— Који је од вас Холмс? упита незвани господин.

— То сам ја, а ви? одговори мирно мој друг.

— Ја сам доктор Ројлот, из Сток-Морана.

— Веома ми је мило, докторе, рече хладно Холмс. —

Изволите сјести.

— Нимало нијесам намјеран. Овдје је била моја пасторка, ја сам је пратио. О чему вам је причала?

— Баш је данас на пољу зима, је ли? рече Холмс.

— О чему сте говорили? викну срдито старац.

— Па ипак сам чуо, да лишће почиње зеленити — продужи најмирније Холмс.

— Шта! Ви не желите одговарати? викну наш гост, замахујући ловачким бичем, који му бјеше у руци. — Ја вас познајем, ви сте — хуља! Давно сам чуо о вама; ви сте Холмс — истраживач!

Мој се друг осмјехну.

— Њупите носом, гдје вам и не треба!

Холмсов се осмјех још више рашири.

— Ви сте Холмс — оруђе Скотленд-Јарда! (истражна полиција у Лондову).

Холмс се гласно насмија.

— Врло занимљиво говорите, — рече он госту. — Изволите одлазећи затворити врата, јер кроз њих непријатно дува.

— Отићу само онда, када искажем све, што ми треба. Ви се не смијете мијешати у моје послове. Ја знам, да је Мисс Стонер била овдје, пратио сам је. Мене је опасно дражити и љутити. Ево видите!

Он приђе пећи, узе са ње дебелу металну лопату, и савим је преви својим страшним рукама.

— Гледајте и чувајте се ових рука! промрмља он, баца лопату, и изиђе из собе.

— Врло љубазан господин! рече смијући се Холмс. — Ја нијесам онако крупан као он, али да је још мало остао, показао бих му, да нијесам ништа слабији од њега.

Говорећи ово он подиже лопату, и одмах је исправи као што је и била.

— И каква дрскост, да сам ја полицајско оруђе! Овај састанак учинио ми је још занимљивијом сву ствар. Само не дај Боже, да наша госпођица наплати, овај је скот видио, да је код мене била. А сада да доручкујемо, Уатсоне, па ћу отићи, гдје се чувају завјештања, морам прегледати и тамо покупити којекакве доказе.

Било је сахат по подне, када се Шерлок Холмс вратио кући. У руци држао је комадић хартије, нашаран бројевима и примједбама.

— Видио сам завјештање које је жена доктора Ројлота — рече ми Холмс. — Да потпуно одредијелим његову садашњу вриједност, морао сам прорачунати садашњу суму.

Када је жена умрла било је годишњега прихода 1.100 фунта, а ушљед разних трошкова сума сада износи 750 фунта годишње. Свака од дјевојака, кад ступи у брак, добива годишњега прихода 250 ф. Дакле, кад би се обје удале, остала би њему тако мала сума, да не вриједи о њој ни мислити; све кад би се само једна од сестара удала — био би за њега велики губитак. Сада видим, да је Ројлот заиста имао ради чега посметати пасторкиној удаји. А сада не треба дангубити, Уатсоне. Ствар је сувише озбиљна, тим више, што је стари дознао, да се ми интересирамо овим послом. Хајдемо, у свакоме случају узмите један револвер, а ја ћу понијети још неке потребите стварчице.

Таман на вријеме дођосмо на станицу Ватерлоо. У Летерхеду погодисмо кола у једној малој крчми, и упутисмо се зеленијем пољем у Серреј. Холмс бјеше обузет мислима, скрстио

руке, натукао капу на очи, а сагнуо главу. Наједанпут се трже, крену ме у раме, и повезе у даљину.

Погледајте! рече он.

Иза поља простро се густ парк, а иза зеленога дрвећа вири једна стара кућа.

— Је ли ово Сток-Моран? упита он кочијаша.

— Јест, господине, ово је кућа дра. Ројлота.

— Ево се поправља кућа, заиста смо на мјесту. А она женска сигурно је мисс Стонер. Боље би било, да пођемо пјешке.

Ми изиђосмо, платисмо кочијашу, и растадосмо се с њиме.

— Ја сам нарочито пред овим рекао о поправљању куће — рече Холмс, када пођосмо на ногама — мислићи, да смо какви мјерници, па неће ништа сплескарити у околини.

— О, добар дан, мисс Стонер, видите ли, ми одржасмо обећање.

Она нам весело истрча на сусрет.

— Све иде добро! рече она, стискајући нам руке. — Очух је отишао у Лондон, и неће се прије мрака вратити.

— Ми смо били сретни, да се упознамо са њиме! рече Холмс, и све јој исприча.

Мисс Стонер тако поблиједи да јој и усне побилјеше.

— Боже мој! кинну она. Братце!

— Сигурно.

— Он тако лукаво све ради. Шта ли ће од мене радити, када се врати?

— Он ће бити пажљив, јер може упасти у шаке људима лукавијима од њега. Ви треба, да се сву вече затворите у својој соби. Ако буде према вама нечовјечан, одвешћемо вас тетки. А сада не губимо ни минуте, хајдемо да прегледамо собе.

Кућа је била сасвим стара. Неки дјелови са проваљеним кровом и полупаним прозорима, бјеху праве развалине. Десно одјељење прилично је ново, и по диму, који избијаше из димњака, видјело се да ту живе. Само што крајњи зид тога одјељења бјеше проваљен, нешто се поправљаше, али за вријеме нашега прегледања не видјесмо ни једнога радника. Холмс се стаде полако шетати ливадом испред куће, и пажљиво разгледати прозоре.

— Ово ће бити прозор ваше првашње спаваће собе, овај други — ваше покојне сестре, а овај трећи, најближи средњему дијелу куће, — нашега очуха?

— Јесте, све је тако. Ја сада спавам у сестриној соби.

— Ради поправљања... разумијем. Колико видим, није било баш велике потребе, да се овај зид ломи и поправља.

— Никакве потребе. Ово је само ради тога, да се ја преселим у средњу собу.

— Аха! Видите!... Врло важно. Рекосте, да има пред собама ходник. Сигурно и на њему се налазе прозори?

— Врло узани! Нико се не може кроз њих провући.

— Ако сте се обје изнутра закључавале, онда из ходника вам се ништа није могло прокрасти. Сада будите тако добри, уљезите у собу, и затворите капке пречагом, као и обично.

Мисс Стонер учини по његовој вољи. Холмс са ливаде пажљиво разгледаше затворен прозор, свакако се стараше, да га отвори — али узалуд. Он разгледаше на увеличавајуће стакло сваку ситницу, али бадава: с поља нико није могао уљећи. Не бјеше ни једне пукотине, да се увуче нож, и тиме отвори.

— Хм! отегну замишљено Холмс. — Овдје моја теорија наилази на велике тешкоће. С поља се уљећи није могло. Да видимо, шта ће нам показати собе изнутра.

Он не хтједе разгледати крајњу собу, него одмах уђе у средњу, гдје се ви догодила несрећа са старијом сестром. То бјеше ниска, старинска соба са црвеном пећи. На једној страни бјеше дрвени орман, на другој постеле, а до прозора сто. Када придодемо још двије плетене столице и мали ћилим — биће довршен опис скромнога намјештаја. Холмс метну столицу у један угао, сједе, и стаде све пажљиво разгледати, примјећујући сваку ситницу.

— А куда води ово звонце? упита он, последије дуга ћутања, показујући на шарени конопац, објешен више постеље о зиду тако, да му китњаста крај падаше на само узглавље.

— У слушкињину собу.

— Као да је овај конопац новији од осталих ствари у соби?

— Јесте, учињен је назад двије-три године.

— Сигурно је то захтијевала ваша сестра?

— Не. Никада се није звонцем служила, све сама.

— И како није била штета вјешати овдје овако скуп конопац? А сада опростите, морам прегледати под.

Он стаде пузати гори доли по поду и са увеличавајућим стаклом пажљиво разгледати све пукотине. Затим устаде и исто тако прегледа зидове. Онда приђе постели и мотраше више ње зид, узе у руку конопац и стаде звонити.

— Та ово је нијемо звонце!? викну он.

— Зар не звони?

— Не, нема ни провлаке, само овај конопац. Врло занимљиво! Видите, конопац просто виси о петљи гори у врх зида, више малога вентилатора.

— Како је глупо! Ја ово никад нијесам примијетила.

— Врло чудновато! ирмљаше Холмс, теглећи конопац. У овој соби имаду двије глупе ствари, без икаква смисла. Зашто је онај будала, који је ово правео, учинио вентилатор у другу собу, мјесто, да га учини гори у спољашњем зиду?

— И то није давно учињено.

— Сигурно, заједно са звонцем.

— Јесте, тада су учинили неколике промјене у кући.

— И то врло занимљиве промјене! Нијема звонца и вентилаторе, који не пропуштају свјежа ваздуха. Сада да са ва-шом дозволом пријеђемо у другу собу.

(Свршиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Г Р О Б О В И.

По пољима пустим у сумрачје прво,
Када погне главу и цв'јеће и трава,
Мој дух самац лута, к'о умрла душа,
Кроз гробовље суро вјечног заорава.

И на хумке свете из херојског доба,
Што на бр'јегу травном деценија броји,
К'о да слуша тајне немуштога гроба,
Он усамљен стоји...

А сјенке се купе и промичу журно —
Оружије сија, гром с поносне главе...
Са светог прага са камења хите
У долине мртве, долине кржаве —

Чуј убојне клике!... **Српским** тавним
Још могиле зборе: гдје јуначки паше
За слободу свету, за дом и огњиште,
Храбри див-јунаци отаџбине наше!...

Споменици славни! кроз стољећа бурна
Ваша чела мрачна дрска рука пара —
Ал' споменик сјајни у срцима нашим
Нико не обара!

Никшић.

Симо Шобајић.

ВЛАДИМИР А. ЈОВАНОВИЋ.

— Сличица из српске књижевности —

Има од тада већ неколико година, кад 'но сам се скоро у сваком српском белетристичном листу, па чак и у појединим календарима, на свакоме кораку сретао с именом овога српског пјесника. Уредници тих листова (или календара) поносили су се његовом сурадњом и његове пјесме обично стављаху на прво мјесто, а многи критичари, називали су га најбољим у млађем колу српских пјесника, поред његова друга, незаборављенога Војислава. Но од неко доба умукну његова лира; клета бољетица отргнула му је из руку, да нам, можда никад више, не измами ни једнога чаробнога звука са њезиних жица. Све његове пријатеље, као уопште све пријатеље српске књиге, тај је догађај потресао и ожалостио, тим више, што у данашње доба немамо више до само тројицу или четворицу од млађих пјесника, који, кад зашјевају, могу да нас дирну у сред срца: да можемо с њима заједно заплакати и наосмијати се, распалити се, пламтити, надати се или очајавати. Рекох, да је оваких врло мало, али, на жалост, и ово, колико их имамо, наша читалачка публика канда не слуша са оним заносом, као што су се прије и неки слабији пјесници слушали, те је, по свој прилици, то и допринијело, да ни један од њих (или можда само један) не изађоше на јавност са којом збирком својих пјесама. То је, јамачно, био узрок, те ни Влада Јовановић није изишао са својим пјесмама, па ако је и издао двије збирке оригиналних (прзводе не рачунамо), то је, по несрећи, изабрао баш најлошију робу, за коју је јамачно држао, да, и ако је сумњиве вриједности, ипак може боље проћи на пазару, него ли друга, боља збирка, а нарочито због тога, што су му пјесме у тим збиркама покашто „разголићене,“ што је нашем модернијем свијету, на сваки начин, више по ђуди.

Због тога дакле, што најљепше своје пјесме Влада није издао у збирци, ја сам чисто у незгоди, пишући ове ретке, јер и ако ми није намјера писати ни студију, ни опширнију „слику,“ ипак се једнако бојим, да не прођем мучке преко каквих бољих

и изврснијих пјесама. Ради тога волим се напријед изјаснити, да ћу се у главном задржати највише на оним пјесмама, које изађоше у „Стражилову“, „Јавору“ и „Босанској Вили“. Мени се чини, да су и те пјесме довољне, да нам га претставе као правога пјесника, јер за поменути листове он је јамачно бирао најљепше ствари...

Сјећам се, кад 'но се 1889 године прослављала петсто-годишњица битке косовске и кад оно сви пјесници и велики и мали затегнуше жице на лирама у славу косовских јунака, — кад ми дође до руке свечани број „Босанске Виле“. У томе броју била је једна пјесма Владе Јовановића, под натписом *Несретни Србин*. Ја сам је прочитао једном, прочитао и други пут, а срце ми некако чудновато лупаше, и кад сам спустио број поред себе, сузе су ми потоком текле низ образе, а уздах за уздахом летио је из прсију.

По моме мишљењу, од свију тадашњих пјесама, ова је била — најбоља. „Несретни Србин“ јадикује над својом земљом и пита је:

Ох, ако сам ја тужан и сјетан,
Зар да и ти вјечно будеш сјетна?
Зар ако сам ја увјек несретан,
Да ми и ти останеш несретна?
Земљо моја,
Гдје је срећа твоја?

А пред завршетком овако збори:

А Косово у даљини жуди,
Да Србина из далека спази,
Али зора слави још не руди —
Србин спава, јоште не полази.
Слоге нема
Па се и не спрема...

Ја држим, да је она, осим тога што је искрено и дивно испјевана, најбоља и због тога, што пјесник није хтио да пјева стару славу (та она је у народним пјесмама најбоље опјевана), него је са тужним срцем погледао на садашњост и завапио над неслогом. А неслогом се никад неће осветити Косово!..

Скоро у свима својим пјесмама, које пјева домовини, он је прави песимиста. Њему се чини, да су њезина „летна крила слаба“ због тога, што „најближи њезин највише је гоне“ и он, готово, ради тога, очајава. Но и опет сине му кад и кад искра наде и он се силом куражи:

Све се нада; све утјеху гаји;
Све у себи слатке жеље таји;

Свак се нада, да ће боље бити;
 Свак се мисли јада опростити —
 Та нада се и болан и б'један!
 Па зар само да клонем ја један?
 Та надам се, док је главе русе!
 Пјевај, срце, — ја се уздам у се! („Уздање.“)

Ове су му пјесме врло лијепе, и, како нам се чини, најискреније испјеване са дна срца. Чисто нам се чини, као да га гледамо, како хоће да растјера из главе све црне мисли, па би у томе хтио чак и другога да осоколи:

Не спуштај се никад, смјело главу дужи,
 Не уступај ником! Хитај, жури, стижи!
 Разви лака крила своје бујне моћи,
 Не дај својој снази никад изнемоћи...

Тако у пјесми поручује „Пријатељу.“

Пјесник, канда, често воли самоћу. Неколико његових пјесама у самоћи и о самоћи свједоче нам то. Ту је, чини се, пјесник најслободнији. Удаљен је од свијета, удаљен од оне досадне вреве и граје, — и он ту најлакше може да пусти срцу на вољу, да се заноси за оним, што му је најмилије: за слободом, за љубави, за друговима и пријатељима и т. д., па чак и да завиди, као „Вршљану.“

Ој бршљане зимзелени, биљко моја драга,
 Да ли ми је твоја сталност, твој дична снага!
 И на љету и на зими и на бјелом снјегу
 Ти се дижеш по дрвећу у дољи и брјегу.
 И кад дрвље озелени, па се цвјету нада;
 И када му лишће свене, па га вјетар свлада;
 И кад му се дична круна слатким плодом кити,
 И када га љута зима сасвим оголити;
 И кад олуј, бјесни олуј, уз мећаву дува —
 И онда га твоја вјерност покрива и чува....

Оваких пјесама има он више и све су лијепе, сочне, пуне полета и здравих мисли, макар што су песимистичне.

У љубавним пјесмама он нам је друкчији. Ту је већ веселији, несташнији, шта више кад и када је и сувише несташан. До душе често пута наћи ћемо по коју пјесму, кроз коју провијава блага меланхолија; пјесник нам опет изгледа тужав, жалостан. — Али, за чудо, ми његовој тузи сада некако не вјерујемо, не чини нам се искрена, нарочито кад видимо, како у *исто доба* у једном листу пјева несташну, а у једном сјетну пјесму. И осим тога, та његова туга не налази у нашем срцу одзива, не може да и нас растужи, — па и ради тога не изгледа ми, да је потекла из срца... Па ипак има и таквих пјесама допадљивих.

Н. пр.

Кад ми тешки јади прете,
 Да измрве срце моје,
 Ја се сјетим само тебе
 И свилене косе твоје,
 Па ми за час облак мине
 Мутно чело;
 Толико те силно љубим,
 Дјепа Јело!
 Али за те то је тајна
 Звјездо сјајна..... (у тајности)

или она још љепша :

Ох, ала бих сретан био
 Кад би, душо, моја била,
 Самоћу бих напустио,
 Дружба би ме веселила!
 И св'јет би ми био дражи,
 Не бих мога милост крити,
 Ал' ме заман жеља блажи —
 Кад не можеш моја бити (Неприлика)

И ова најгузнија :

Моја љубав среће нема,
 Моје срце заман жели —
 Заман ми се радост спрема,
 Кад ме туга сневесели.
 Ти ми бјеше цигла нада,
 Ти уздање цјело, —
 Ал' ми и ти венеш млада,
 Моја добра Јело!.... (Страховање)

А сад кад смо прегледали горње, да изнесемо одломак из једне пјесме, коју је писао у исто вријеме кад и њих. Наслов је пјесми *Хонорар*.

И до сад сам доста пута
 Хонорара лјепих примо, —
 Али таквог хонорара
 Јоште никад нисам имо!
 И до сад сам пјесме писо —
 Али никад, душо моја,
 Не пољубих таква уста,
 Као што су уста твоја.
 Ух, ала си пуна чара —
 Дај ми мало хонорара!

Оваких пјесама има у њега много. Но баш по овоме се и може пресудити, да *није* искрено волио, нити искрено пјевао љубавне пјесме, јер сумњамо, да човјек, који у исто вријеме овако двојако пјева, може двојако и да осјећа. Тај недостатак

осјећаја чини, тз пјесма не може да остави дубљег утиска на нама, а ако нам се, случајно, допала, то је због бираних ријечи и глатких стихова. А као што је познато, овакав тренутни успјех врло је слаб, јер ријечи и стихови не чине пјесму пјесмом; пјесма без мисли и осјећаја то је људска језгре и њезина је вриједност ефимерна.

Но да оставимо љубавне пјесме, па да пређемо на његове баладе, романце и пјесничке приповијетке... Оваких ствари има он такођер много и, мора се рећи, да су све врло лијепе. До душе прича „Реалиста“ не може се допасти никоме, јер нема ничега у себи, по чему би се могла допасти, али за то како су дивне његове пјесме „Ашиков гроб,“ „На станици,“ „Дјевојачка кула,“ „Отац,“ несташна „Гатка о пустињаку“ и многе друге. Ове пјесме довољне би биле, да сачувају име Владе Јовановића у будућности, све и кад не би имао још оних дивних пјесама, о којима у почетку говорасмо, као што су н. пр. „Слобода,“ „Пријатељу,“ „Бршљану,“ „Несретни Србин,“ „Родољуб“ и т. д. Ове пјесме више нам се допадају и због тога, што Влада, који пати од честог употребљивања рефрена, овдје их је избјегавао. До душе, рефрен много пута украси пјесму, али, бар код Владе, он је чешће пута накаради и направи досадном. По свему изгледа, да се пјесник у овоме угледао на свога љубимца, француског пјесника Беранжера, но свакако на своју штету. Мени се још допада једна заиста лијепна пјесма Владина „Сељак,“ која би се много боље допала, да није оног баналног рефрена, који је просто чини монотоним. Таких примјера има још.

Влада је, у неко вријеме, пјевао врло много. По моме мишљењу, то му је много и сметало доброту пјесама: чешће пута писао је и такве ствари, којима се један пјесник његове врсте, не би могао поносити. Те су пјесме чиниле, те су многе друге, које су заслужне похвале, прошле некако неопажене. Колико има таквих пјесама, које, док су излазиле у „Вили“ и „Стражилову“ бијаху управо красне, а кад их пјесник унесе у збирку „Из брачног живота“ просто се изгубише у оној гомили стихова, гдје ништа друго не можемо наћи него ријечи и саме ријечи... Ја сам бар тога увјерења, да свеки пјесник, који одвише пише, поред свега дара а и против своје воље често пута постаје обичан стихотворац. Прави пјесник не смије писати кад год хоће, него кад мора, кад му се не може на ино него „да срцу одлане у груди“. Само у таким гласовима, у гласовима божанског надахнућа, пјесма, што излази испод пера, постаје

прави бисер, којим се може подичити на првом мјесту сам пјесник, а с њиме и ми. Влада Јовановић има таквога бисера много, али што ћемо, кад се морамо мучити, да га тражимо и пронађемо у већој прегршти лажнога бисера? Нађе ли се ко год, да тај бисер покупи и одабере, српској ће пјесми учинити велику услугу, а Влади Јовановићу, да га још боље познамо, те да га више заволимо, као заиста правог богоданог пјесника, чије ће име, поред многих имена добрих пјесника српских, још дуго и дуго блистати...

Вић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РАДОЈУ РОГАНОВИЋУ-ЦРНОГОРЦУ

Српском пјеснику.

Дивне пјесме слози вијеш и слободи рода свога,
А у њима славиш, дижеш, дјела рода јуначкога.
Звуци твоје лире звучне одјекују на све стране,
Пјевајући муке, патње, славне борбе и мегдане.

Родољубља светим жаром твоја дише пјесма свака,
Описујеш дјела дивна родољуба и јунака.

Пјеваш дјела витезова, што од њиха земља ова,
Црногорска славиш дјела, славиш дјела Србинова.

За народ ти мушко срце пјесничке груди бије,
Те с тога ти о народу тамо лира пјесме вије.

Дижеш народ славиш народ и крвце ст'јење ово,
У коме је све уздање, све надање Србиново. —

И хероје старе славиш, што су свагда крвцу лили,
Да слободу сачувају у крш овај свети, мили.

Њихна дјела и прегнућа одупрет' се врагу зломе,
Ти си дивно опјевао — „Царев-Лаз“ је свједок томе.

Па нек' ти је слава за то, дичне земље дични сине,
Дуго љета још пјевао слави своје домовине! —

Пјев'о дуго, пјев'о много, а Бог нек те чува свети,
Преко горâ, преко морâ нека твоја пјесма лети!...

Љуб. Булатовић-Ибријски.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Ага Омера-ага.

Ожени се ага Омер-ага,
У бијелу Скадру на Бојани.
У петак се Омер оженио,
У суботу телал подвикнуо,
Да се иде на цареву војску.
Без промјене за девет година.
Жа Омеру оставити Љубу,
Ал' друкчије бити не могаше,
Па је своју Љубу дозивао,
Љуби Омер ријеч говорио:
„Љубо моја, негицано злато!
Колко ћеш ме чекат' на двореве?“
Љуба њему тиде одговарао,
„О Омере, драги господаре!
Чекаћу те три бијела дана,
До три дана, и три ноћи тавне.“
Де не лудуј, моја Љубо драга!
Ја не идем у нашу чаршију,
Већ ја идем на цареву војску.
Опет Љуба њему говораше:
„Чека“у те три године дана,
И сувише три бијела дана.“
Де не лудуј, моја Љубо драга!
Ја не идем шехер Сарајеву,
Да тргујем, да робу купујем,
Већ ја идем на цареву војску.
Опет Љуба Омеру говори:
„О Омере мили господару!
Чекаћу те за девет година,
И сувише три бијела дана.“
Кад је Омер Љубу саслушао,
На јуначку војску отишао,
На Шпанију и око Шпаније,
Но Омеру лоша срећа била,
Жива га је ухватио краље,
Метнуо га у студној тамници,

Тамница је кућа необична,
 Ал' се Омер није препануо,
 Но све пјева уз ситну тамбуру,
 Тако траја за девет година,
 Вазда Омер уз тамбуру пјева,
 А кад су се девет навршиле,
 Омер јунак чудан сан уснио,
 Да је њему оћорела мајка,
 И да му је отац оглувио,
 А вјерна се преудала Љуба,
 Баш у први петак који дође.
 То с' Омеру на зло ударило,
 Па престаде бити тамбурицом,
 Већ роњаше сузе од очију;
 То виђела Краљева Марија,
 Мила шћерка краља од Шпаније,
 То виђела па тамници сишла,
 На прозору наслонила главу,
 Па Омеру стаде говорити :

„О Омере, од тамнице сужње!

Која ти је голема невоља,

Те не пјеваш из ситну тамбуру,

Већ прољеваш сузе од очију?

Или ти је љуба неогануло?

Ил' се вјери сунца нагрѐао?“

Омер њојзи на то одговара:

„О Маријо, краљева ћевојко!

Доста имам љеба бијелога,

Нагледах се сунца свијетлога;

Већ чули ме, краљева ћевојко!

Ја сам ноћас чудан сан уснио,

Да се моја преудаје љуба,

Баш у први петак који греде,

А стара ми оћорела мајка,

И стари ми оглувио бабо.

Но чуј мене, лијепа ћевојко,

Пушти мене из ваше тамнице,

Да отидем Скадру на Бојану,

А до мога бијелога двора.

Три ћу тебе јемца оставити:

Једног јемца Бог и вјера тврда,

Други јемац вјенчана прстена,

Трећи јемац прет од шехадета *).

Пушти мене, дуго трајат' нећу,

За три дана и три ноћи тавне.“

Кад то чула краљева Марица,

Право пође код оца старога,

*) Питао сам једног мухамеданца: што то значи прет од шехадета, а он ми је овако одговорио: „Ми, кад се коламо, оставимо прет кажиут у вис. — То је знак да смо мухамеданци.“

Стаде молит' родитеља свога,
 Да отпусти сужња Омер-агу,
 Да он пође до бијела двора.
 Ал' се отац умолит' не даје,
 Већ Марици шћери говорио:

„Хоћу, шћери, ал' другчије нећу,
 Већ нек тебе за јемца остави,
 Па ако се Омер не поврати,
 Ја ћу твоју окинути главу.“

Колико је цура жалостива,
 Рад Омера главу заложила,
 Па потрча доље у подруме,
 Те Омеру изводила хата,
 Па тамници отворила врата,
 И Омеру цура говорила:

„Ево мога хата из подрума,
 Јаши хата пођи на двореве,
 Ал' ако се не вратиш, Омере!
 Ја ћу млада изгубити главу.“

Кад то чуо ага Омер-ага,
 Закле јој се Богом истинијем,
 Остави јој вјенчана прстена,
 И заклетву прета шекадета.

Па се одде јунак подигнуо,
 Докде дође Скадру бијеломе,
 Кад је близу двора долазио,
 На бунар је цуру застадио

Ће вађаше воде из бунара,
 Омеру је цура говорила:

„О Бога ти, незнани јуначе!
 Да нијеси из града Шпаније?
 Знаш ли штогод за Омера мога?
 За Омера брата јединога?“

Омер нојзи на то одговара:
 „Ја сам јунак из Шпаније града,
 Знам за твога брата јединога,
 Он је тебе давно преминуо,
 У тамници краља од Шпаније“.

Кад то чула Оморова сеја,
 Стаде млада кукаат и нарицат':

„О Омере мој брате једини!
 Данас ти се преудаје љуба.“

Кад то чуо ага Омер-ага,
 Право пође свом бијелу двору,
 Ал' у двору пашини сватови!

Тражи Омер своје родитеље,
 Ал' су они у зеленој башти,
 Мајка ћора, отац оглувио,
 Па су сјели један до другога,
 Па кукају за Омером сином.

Омер не шће ни за то хајати,
 Већ се пење на бијеле дворе,
 Ђе наводи кићене сватове,
 Који хоће да му воде љубу;
 Када Омер међ' сватове дође,
 Он сватима божју помоћ виче,
 А свати му Бога прихватише.
 То зачула Омерова љуба,
 Тек је чула одма га познала,
 Па сватима стаде говорити:

„Ајте Збогом пашини сватови!
 Поздравте ми пашу господина,
 Да не тражим бољег господара,
 Од мојега аге Омер-аге,
 Ево ми га на бијелу кулу.“
 Ал' говори ага Омер-ага:

„Не збор тако нељубљено злато!
 Јер ја нећу на дворе остати,
 Ја сам пури зада' вјеру тврду,
 Милој шћери краља од Шпаније,
 Да ћу доћи за три бјела дана;
 Јер сам знао да се преудајеш,
 Па не могах срцу одољети,
 Да не дођем и да те замолим,
 Да алудниш што си ме чекала.“
 Кад то чула Омерова љуба,
 Омерже рече говорећи:

„О Омере, мили господару
 Ја те чеках за девет година,
 Још ћу чекат' за девет година.“
 Кад то чули пашини сватови,
 Отидоше паши на трагове,
 Но ни Омер није зачामी,
 Но изљуби своје родитеље,
 И даде их на аманет љуби;
 Па отоде хата узјахао,
 Право иде у Шпанију граду.
 Кад четврто јутро освануло,
 Близу града Омер долазио,
 И велико чудо угледао:
 Краљ извео своју милу шћерцу,
 Да јој русу посијече главу,
 Коју но је у залогу дала,
 За Омера из тавнице сужња.
 Кад то виђе ага Омер-ага,
 Трчи хата стиже пред Шпанију;
 У толико џелат замахнуо,
 Да ђевојци посијече главу,
 Ал' подвикну ага Омер-ага:
 „Стан', џелате, ево мене сужња,

Па посједи на мјесто ђевојке!“
 Кад то виђе краљу од Шпаније,
 Он подиже своју јединицу,
 Па је њојзи ријеч говорио:
 „Чујеш мене, шћери моја драга!
 Поклањам ти агу Омер-агу,
 Чин' од њега што је теби драго!
 Јер је Божју вјеру одржао.“
 Кад то чула краљева Марица,
 Накупила из ризнице блага,
 Па Омеру тура у џепове, —
 И свога му хата поклонила,
 Па Омеру ријеч говорила:
 „Све то тебе, тамбурица мене,
 Јере си ме често веселио.“
 Ту стадоше, па се опростише:
 Омер-ага пође своме двору,
 А Марица оста на дворове.

Из збирке: **Илије Н. Златичанина**

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 КУПИХ КОЊА ЗА ХИЉАДУ
 Валаха
 Билаха
 СРНОЈЕВИЋ

Вај валаха, вај билаха,
 Бибертатли, јај гигатли —
 Ђалуш шеј дула! *)
 Поведох га на водицу,
 На водици три дјевојке:
 Једна мени коња прима,
 Друга мени чизме свлачи,
 Трећа стоји гдје и стоји.
 Која мени коња прима,
 Оно ми је невјестица;
 Која мени чизме свлачи,
 Она ми је вјерна љуба;
 Која стоји гдје и стоји,
 Ону ћемо у туђине,
 Ђе се жене главњам' бију,
 Бјесни људи ножим' сјеку. **)

1¹.

Полеће паун од мора,
 Пита га Јања дјевојка:

*) Прицјев.

**) Варијанат, Вук књиг. I, стр. 321, пј. 417.

„Ој Бога т' паун од мора,
 Јеси л' скоро уз поље?
 Иду л' мени сватови?“
 Говори паун од мора:
 „Ој Богом, Јањо дјевојко!
 Ја јесам скоро уз поље,
 И иду твоји сватови,
 Врани се коњи играју,
 Златне се узде тргају,
 Сребрена седла лупају,
 Думишли пушке пуцају
 Срмајли плоче куцају.“
 Говори Јања дјевојка:
 „Фала ти од мора пауне,
 Бог Нек' ти труде наплати!“

III.

Да сам паша чудна зулумџара,
 Наметн'о би намет на вилајет:
 На земљицу јечам и пшеницу,
 А на травник жуте лимунове.

IV.

Цар везира Ебрахима дозива,
 Цар је Јосиф везир је Мара.
 Цар везиру тихо говори:
 „Ханум пашо, зашто ми не дођеш?“
 Везир цару тише одговара:
 „Патишаху како ћу ти доћи,
 Кад не могу ни сокаком проћи
 Од ћошака и од мушебака,
 Од момака и од дјевојака,
 Од сабаља младих Сарајлија?!

V.

Јово иде странама,
 Китио се гранама;
 Надвири се над стобор,
 Ал' му драга мѣте двор.
 Јово драгој говори:
 „Од куд теби прстен мој?“
 „Даде ми га бабо твој —
 До годину свекар мој.“

Скупио Стево Милadinовић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Сат од тигле (опеке).

Један човјек, који је све живио о варању, начинио је био од тигле нешто, слично сахату обликом, а у исто вријеме имао је и свој златан сат. Сретне на пјаци у зимском добу једног човјека, па му се приближи и рече: „Господине, хоћете ли купити један златни сат, кога сам сад украо?“ — Онај се на то слакоми мислећи, да ће га јевтино купити, па рече: „А гдје ти је тај сат?“ — Он му изнесе онај његов златни сат, замотан у карти, покаже му га, па опет одма завије и тури у џеп, као од страха, да га ко не види. — „Колико га цијениш?“ запита онај. — „Двадест фијорина. — Немам — рече — без десет фиорина, а њих ако ћеш, даћу ти.“ — „Дај, дај и то, кад нема више, е ма брзо, док није ко дошао, да ме види.“ — „Дадне му одма десет фиорина, а онај извади из истог џепа сат од тигле, који је био замотан, као и златни, у карти, па му га дадне, као кријући, да га ко не види, метне у џеп, па онда утече на другу страну. Кад дође онај код свога друштва, рече: „Да видите један сат златни, што сам купио за десет фиорина.“ Кад га развије, сав се упрепасти, кад виђе, да га је онај преварио, а друштво да прсне од смијеха.

Глад очи нема.

Неки сиромашан човјек дошао у једну повећу варсш, па, не имајући што јести, а не имајући новаца, да купи хљеба, дође код једне жене, која је продавала два каблића млијека, те ће јој рећи: „Хоћеш ли ми дати један каблић млијека, па ћеш доћи у тог и тог за каблић и за паре?“ — Жена рече: „Хоћу — и погоде се. Он понесе каблић у оног истог, па у њега узме хљеба, те задроби у каблић сврх млијека и сит се најде. Пошто га поједе, рече оном: „Нека стоји овде овај каблић док ти платим хлеб; а доћи ћу још мало, па ћу каблић узети, а леб ти платити.“ — Пође из њега, па онда реп на крсти, утече својој кући. Мало после тога дође она жена у оног истог човјека, окрену очи по соби, неће ли оног угледати, па кад виђе, да га нема, дохвати руком каблић, да га носи. „Тада ће јој рећи онај човјек: „Остави то, жено, то је моје.“ — „Како твоје?! — рече жена — ово је мој каблић? Почну се око њега скупсти, док дотрчи полиција, која их предаде суду, а суд, кад дознаде што је било, рече: Кад га не познајете, штетујте свако своје.

Поп и хајдук Вукосав.

Неки поп на вече своје славе зовне хајдука који се звао Вукосав, те му рече: „Хајде укради ће једног доброг брава!“ па ћу ти дати дванајест плетâ. Хајдук Вукосав пође у попове овце кријући, те изабере најбољу јалову овцу, Бјеку, па му је донесе. Поп је закоље, даде му од ње цигарице (утробице) дроб и кожу с вуном (руно), па му још рече: „Доћи ћеш сјутра у мене на славу — и дадне му дванајест плетâ. Сјутра-дан Вукосав слави с попом. Тек други дан после тога спазише се пастири попови, да им је нестало најбоље овце, Бјеке, па казаше попу. Поп се одма досјети, да је њу Вукосав довео, па га зовне пред суд, мислећи, да ће суд осудити, да му је плати. Суд кад дознаде, што је било, рече: „Теби, Вукосаве, срећне биле дванајест плета; разлог си и имао, зашто те шиљао да крадеш, — а попа казни са подобром сумом новаца.

Приближно: Обођани.

А Ф О Р И З М И О Љ У Б А В И.

Прва је љубав као отров, који најхитрије дјелује, али за кога нема никаквог против отрова.

Ешмгер.

Код прве љубави се обично мисли да је то и пошљедња, а код пошљедње да је то и прва.

Агаи.

Љубав је куварица живота. Она учини често врло укусно, али често и пресоли.

Н. Н.

Амор је велико дијете, жена је велика лутка.

La vie parisienne.

Човјек ваља да има много духа, да у љубави не буде глупак.

Н. Н.

Са правом љубављу је као и са приказивањем аветиња: сав свијет говори о том, али их је мало, који су је видјели.

La Rochefoucauld.

Љубав има храброг брата, мржњу; чувај се да њу не озлиједиш, јер ће он да те осмрти.

CRNOJEVIĆ Hueter.

У све женске бити заљубљен још је мање опасно, него само у једну.

Mme de Motmarin.

Човјек на свом мјесту, може бити бесвјесно заљубљен, али никад луд.

La Rochter.

Љубав опрашта или све, или ништа.

Балзак.

У служби богиње љубави човјек прије оћелави, него осиједи.

Жан. Пол.

Како често љубав није ништа друго него љубити себе самог.

Мантегаца.

Мостар.

Д-ћ.

НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

(Скупљене по Црној Гори по азб. реду.)

Стари вук — пасја маскара.
 Сам пао, сам се и убио.
 Стари вук, једнијем зубом вјештије ије, него млади са свијема.
 Све се мучи, да што згучи.
 Свезаше лик за опуту.
 Срдиту попу празни бисаци.
 Сит гладну не разумије.
 Судбина јарац.
 Свака сила за времена, а невоља редом иде.
 Свак ће своју чашу попити.
 С пода би му мед лизао.
 Сва се Босна на Алију спрема, а Алија ни хабера нема.
 Сачувај те Боже од трула моста и подругљива госта.
 Све ти здраво а очи ти побијељеле!
 С туђег хата посред блата.
 Тешко каши чекајући туђе млијеко.
 Тешко гладном на вагану празном.
 Тешко сабљи у нејакој руци.
 Тешко вуку, не једући меса.
 Тешко ватри од љесковог грања.
 Тешко овци с вуком ратујући.

Приближежио: А. Ј. учитељ.

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

К Њ И Ж Е В Н О С Т

К Њ И Ж Е В Н Е Б И Љ Е Ш К Е.

Кад би се узели у обзир мучеништво и јуначки подвизи, које један владалац врши за срећу и напредак свог народа у најкритичније доба — Петру I светитељу заиста би прво мјесто уступила историја. О њему се доста свуда прича, живи су нам људи свједоци његовог светог живота и рада, али још не изађе у цијелости књиге, специјално њему намјењене. Наш млади професор Г. Лазо Ђ. Поповић, с чијим се именом често срећемо у нашој „Просвјети,“ узео је на себи доста тешку задаћу: да упозна читаоце с дјелима и радом овог српског Мученика-Господара. Писац је у књизи унио доста нових, веома занимљивих догађаја, а при крају је додао и до XV писама својеручних Владичиних. Језик је чист, руски, глатак и течан, пун живости, те се радо чита, ко влада дотичним језиком. Жељети је, да нам је он, или ко други, преведе и на доступни српски језик. Књига броји 9 штампаних табака, а носи наслов:

Черногорскій владыка Петръ I. Лазаря Поповича. Кісвъ. Типографія Императорскаго Университета св. Владиміра. Н. Т. Корчакъ — Новицкаго, Михайловская улица, д. № 4. 1897.

Хајим С. Давичо из Биограда, написао је и по давно издао збирку приповиједака под насловом **Са Јалије**. У књизи налазимо три њежне пртице из живота Биоградских Јевреја, чије су теме, до душе, старе и обичне, јер се у свакој прича о љубави двоје драгих, гдје се умијеша какав недраг младожења, о свирепству родитеља и т. д. Али баш због тога и припада највиша хвала писцу, који је тако обично теме дивно обрадио и испричао, како то може и умије само прави пјесник. Свака од ових прича необично дира читаоца, чије срце стрепи и дрхће при читању, као што је стрепило срце њежне Перле, Науме или Луне.

Све, што је написано, написано је са осјећајем, искрено, просто, па тако лијепо! Извјештачено нема ама баш ништа; ни једна сцена не изгледа вам хотимично уметнута, да потресе живце; све, што сретнемо, чини нам се природно, као да другчије није могло бити... По свему се види, да се писац није старао, да се истакне пред нама нити као жестоки психолог (од чега пате многи млађи приповједачи), ни као етнограф, него само као — пјесник. Па ипак срешћемо се и са погдјекојим, лијепо обрађеним психолошким моментом (нарочито у „Перли“), као што ћемо наћи и по који, вјешто скициран, карактеристичан обичај Јеврејски. Овђе не можемо наћи никаквих оригиналних типова, али како су нам мила и пријатна лица Перле, Науми и Луне! Књигу најтоплије препоручујемо.

Јаше Томића роман **Трулеж** изишао је из штампе. По нашем мишљењу, ово је прије све, него ли уметничко дјело. Ми се, барем, никако не можемо сложити с тиме да у романима или приповијеткама тенденција буде све и сва, јер тада нам изгледа, као да не читамо роман или приповијетку, него поповску преднику. Та, за Бога, и руски приповједачи пишу тенденциозне приче, али како ли они референцију дају слатким причањем, описивањем, или хумором вјешто да прикрију те нам изгледа, као нешто узгредно, а у ствари она нас тек тада осваја и допада нам се. Јаша је изврстан новинар и као што је год разлика између њега и каквога пропагандисте, који западне у новинаре, тако је исто разлика између његовога **Трулежа** и н. пр. Сремчеве **Лимунације на Селу**, која и ако је тенденциозна, написана је чисто уметнички.

Чика Јива обрадовао је Српчад својијем „**Невеном**“. Ми имамо неколико бројева истога и без зазора смијемо рећи, да се оваквим листом могла поносити многа, далеко већа и богатија од наше, дјечија литература. У њему налазите свега, што је у стању да утиче и на срце и на душу српских малишана, а нада све одликују се оне дивне пјесмице омиљенога Чика Јове. Сваки Србин — родитељ заслуживао би прекор, кад своју дјецу не би претплатио на „**Невен**“.

Законик Цара Душана. Књижара Јефте М. Павловића из Биограда, која се одликује особито лијежим издањима, јавља, да је издала „**Законик цара Душана**“ са предговором и примједбама дичнога српскога књижевника Стојана Новаковића.

Један од најбољих млађих пјесника српских, син кршне Херцеговине, **Јован А. Дучић**, у намјери је, да ове зиме изда у једној збирци своје најодабраније пјесме. Ми се тој збирци од срца радујемо, као што радо читамо и наслађујемо се свим његовим дојакошњим пуним једрине, идеје

и пјесничког чисто философско-идеалног полета пјесмама, штампаним по разним српским листовима. Требало би подржати дичног нашег брата Јову скупљањем што више претплатника, дако би му се дао мах, да нас опет лиром својом разоноди, далеко од оног његовог сантименталног уздаха пјесничког, којим се нашој „Лучи“ јави: „Хоћете л' ме преживјети, пјесме моје?“

Књижара Пахер и Кисића у Мостару у наијери је, да у посебним свешчицама изда приповијетке *Јована Протића*. У прву ће свешчицу ући лијепа приповијетка *Како се Аврам Несторовић свадио са Нестором Аврамовићем*, имитација оне Гогољеве *Како се Иван Ивановић свадио са Иваном Никифоровићем*. Протић је још одавна познат српској читалачкој публици због *Слика из сеоског албума*, те смо тврдо увјерени, да ће и ове његове ствари наићи на топли пријем српске читалачке публике.

Разорено гнијездо, приповијетка *Свеш. Ђоровића*, која је излазила у Мостарској „Зори“, ошатампана је посебно. Писац је посветио: *Његовој Сејешлости Књазу Мирку Петровићу, у знак највећег поштовања и најискреније оданости*. Издао је Књижара Пахер и Кисића, а цијена је 40 новчића. — Ми смо ово радо пратили у „Зори“ и изнијели најпријатнији утисак, те га слободно можемо препоручити, а у идућем броју ћемо коју више о овоме проговорити.

Интермецо. Кроз који дан имаћемо у рукама и друго издање „Марског интермеца“, под *Харманом* у преводу *Алексе Шаншића*. Ово издање, осим што је исправљено и допуњено, имаће још и *предговор* од познатог књижевника *Марка Цара*, а биће украшено са 5—6 слика. Није потребно, да и овом приликом трошимо много ријечи о овим најбољим пјесмама чувеног њемачког пјесника; оне су од најбољих страних критичара, још давно, најповољније оцијењене, него само можемо рећи то, да је пријевод врло добар, као што смо и могли очекивати од нашега вриједнога *Алексе*.

Први јашмак, прва приповијетка из „Рамазанских вечери“ *Бранислава Нушића*, изашла је из штампе. Па шта да кажемо о њој? Тема није Бог зна каква, али је обрађена управо мајсторски; као и у другим Нушићевим радовима, тако и овдје, слатки и ведри хумор зачињава оно глатко причање његово и чини, да ће сваки читалац оставити књигу са задовољним осмјехом на уснама.

Свештолик П. Ранковић, професор београдске богословије и писац познатог романа „Горски Цар“, написао је сада и овећу приповијетку под натписом *Сеоска учитељица*, коју је Матица Српска наградила са 100 форинти.

Србија и Срби. У „Литерарним прилошцима“ руског листа „Њиве“, за мјесец јули има кратка, но врло повољна оцјена о лијепој књизи „Србија и Срби“ од пуковника *Својанова*.

Иван Трнски, познати српски „пјесник“, наумио је, да изда своје „*Причалице*“, пјесме, у којима се опјевају домаћи догађаји. Ово су још

најбоље „пјесме“ старца Трнскога, које се одликују бар лијепим темама и глатким стиховима и ако ни оне нијесу у стању да га уздигну изнад простог *стихотворца*.

Dubrovačke poklade u XVI i XVII vijeku i Čubranovčevići našljednici, зове се књига, коју је написао Др. Милорад Медичи, а оштампана је из програма дубровачке гимназије за год. 1897—8.

Никола Кукић, из Загреба, издао је позив на претплату на „Српске народне умотворине из разних српских крајева.“ Књига ће изнијети до 6 штампаних табака, а цијена јој је 35 новч. Нама је врло мило, што се и овај млади човјек латио скупљања народних умотворина, те да нам их не отимљу којекакви туђинци и ките се њима као врана туђим перјем; но није нам мило, што писац неће и неке своје оригиналне радове да штампа у тој књизи, јер — судећи по досадашњим, — бојимо се, да не буду и сувише почетнички.

Самртни или погребни обичаји код Мухамеданаца у Херцег-Босни, натпис је чланку познатог књижевника Вида Вулетића-Вукасовића, који је примљен за „Летопис Матице Српске.“

Из „Зоре“ је засебно оштампана драма у 5. чинова од А. Дима-сина „Дениза“ у српском преводу Милана Вл. Ђорђевића. Цијена јој је 50 новчића.

У „Свакомјесечним литерарним приложцима“ руског листа „Њиве“, а у свесци М 4 (за Април) изашла је у руском преводу „Просјакиња“, приповијетка „из недавне прошлости Босанске“ од некаквога Винка Зорића. Ако се не варамо, ова је приповијетка преклањске године штампана у Поповићевом календару „Годишња“ и да је још онда учинила рђав утисак на свакога, који боље познаје Босну и Босанце. Осим тога, што јој је техничка обрада веома слаба и тема отрцана, — особе су нам некако чудновате, непознате, ни налик на наше Бошњаке.

Шта више, писац те мирне људе још из почетка описује као разбојнике, „којих има много у њиховим горама.“ Да би још доказали, колико писац познаје Босну наводимо и то, што је *Неретву* пренио у Босну, а колико је нама познато, Неретва тече кроз Херцеговину; осим тога Босанска му се ђевојка зове *Кашница* (!) а српски језик у Босни *босански*. Нама је врло жао, што је један угледни руски лист могао да донесе у у својим ступцима оваку бљувотину, те да браћа Руси добивају сасвим криве појмове о српском народу из Босне, — а кад већ имамо толико љепших прича из живота тога народа, као н. пр. од Живковића, пок. Ђ. Јовановића и пок. Н. Бесаровића.

Рамазанске вечери, приповијетке познатог српског књижевника Бр. Ђ. Нушића, изиће наскоро у „Српској забавно-поучној библиотеци“, коју је покренула прва српска штампарија Ристе Ј. Савића у Сарајеву. Приповијетке ће изаћи у 10 свешчица, а свака свешчица продаваће се по 10 новчића.

Поп Ђира и поп Спира, лијепа приповијетка *Ст. Стрелца*, која излази у „Бранкову колуд“ оштампаће се у засебној књизи. Од нас је унапријед топла препорука.

Наше ране. У сарајевској „Нади“ излазио је спјев некога *Тугомира Алауповића*, те је сад засебно оштампан. Па шта да рекнемо за њега? Ништа друго, него да поновимо оно Хамлетово: „ријечи! ријечи! ријечи!“

Ифигенија у Тавриди, познати Гетеов драмат, почео је на српски да преводи прослављени наш пјесник Змај Јован-Јовановић. Превод излази у биоградском „Дјелу.“

„**Омладина**“ — овако се зове лист, који ће октобра мјесеца почети излазити као израз цјелокупне српске средњешколске омладине, коју и позива у помоћ око издавања и претплате. Излазиће само за вријеме школске године. Свака свеска 25 новчића. Претплата се шаље на адресу: *Srpska štamparija Dr. Svet. Miletića, Ujvidek, Vascka.* Рукописе искључиво: *Milan Radivojević, Fiume.*

Српски буквар, написали: Ђуро Поповић и Јован Рогановић. Друго поправљено издање. *Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија.* Цетиње, државна штампарија 1898. — Цијена 20 новч.

Читанка за трећи разред основнијех школа, саставио *Ђуро Поповић.* Прегледала и одобрила *К. Ц. Школска Комисија.* Цетиње. Државна Штампарија. 1898. Цијена 50 новчића.

Добили смо ~~мадење писма~~

Драги ~~пријатељу!~~ ЕКА

Молим те да се ~~заузимиш~~ ~~о~~ ~~се~~ ~~пријатељу~~ претплате за прву свеску Грилпарцерових дјела, која ће крајем овог мјесеца угледати свијета, а која ће садржати приповијетке, драмске фрагменте, сатиричне монологе и писма.

Ја се надам, да ћеш ме ти радо потпомоћи; скупи ми за 10 примјерака предплатнике, а ја ћу ти дати на дар у лијепом повезу једанајесту свеску.

Јављам ти и то, да ће редовно сваког мјесеца изаћи по једна свеска, и да ће бити свега 20 свезака, а да ће свака садржати по 10 табака, а можда која и који више.

Цијена је првој свесци динара 1.50, а и то ти напомињем, да ћацима дајем у пола цијене.

Још једном понављам ти моју молбу и надам се, да ћеш се ти њој свесрдно одазвати.

Београд, Октобра 1898.

твој пријатељ

Стеван Б. Боди.